

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Fri lek i förskolan

En studie om pedagogers syn på den fria leken i förskolan.

Susanne Forsman
Solveig Othzén

LAU350

Handledare: Jan Eriksson

Examinator: Kenneth Helgesson

Rapportnummer: VT07-1190-02

Förord

Vi som har skrivit denna uppsats heter Solveig Othzén och Susanne Forsman och är lärarstudenter på Göteborgs universitet. Vi har båda läst om *leken* i vår inriktning Barn och ungas uppväxtvillkor, lärande och utveckling (Baun). Leken är av stor vikt i förskolan och är därför det ämne som kommit att intressera oss. Vi tror också att vi kommer att ha stor nytta av att fördjupa oss i detta ämne, med tanke på att vi båda kommer att arbeta i förskolan.

Det har varit viktigt för oss att båda har varit med i diskussionen kring ämnet och vi har därför arbetat en stor del tillsammans. Under hela tiden har vi resonerat, vägt för och nackdelar och tagit del av de intervjuer vi gjort på olika förskolor.

Vi vill framförallt tacka de informanter som tagit sig tid och haft intresse för att svara på alla de frågor vi ställt i en intervju. Vår handledare Jan Eriksson har ställt upp på kluriga frågor och givit oss bra svar. Vi vill också passa på att tacka Susannes vänner och bekanta som passat hennes dotter för att vi skulle få lite tid till att skriva en bra avslutning på denna uppsats.

Göteborg 2007-05-28
Susanne Forsman

Nol 2007-05-28
Solveig Othzén

Abstract

Arbetets art: Examensarbete, 10p.
Institution: Institutionen för kultur, estetik och medier vid Göteborgs Universitet
Antal sidor: 36
Titel: Fri lek i förskolan - En studie om pedagogers syn på den fria leken i förskolan.
Författare: Susanne Forsman och Solveig Othzén
Handledare: Jan Eriksson
Examinator: Kenneth Helgesson
Rapportnummer: VT07-1190-02

Syfte: Vårt huvudsyfte är att ta reda på hur några av dagens pedagoger i förskolan ser på den fria leken. I vårt arbete vill vi också undersöka hur det förhåller sig mellan aktuell forskning och verksamheten i förskolan.

Frågeställning: Vad är syftet med fri lek, enligt pedagoger?
Vilken syn har pedagoger på den fria leken?
Hur förhåller det sig mellan teori och praktik?

Metod: I denna studie har vi valt att använda oss av kvalitativa intervjuer, med sex förskollärare. Vi använde oss av bandspelare för att efteråt skriva ned ordagrant hela intervjun. Vi har analyserat texten utifrån hermeneutiken och tagit fram fem teman utifrån svaren.

Resultat: De resultat som har framkommit är att leken är oerhört viktig för både pedagoger och forskare och den kan beskrivas i termer som: en magisk värld, lärande, upptäckarlust, paradoxal och fantasirik. Fri lek är när det är på barnens villkor och ingen vuxen som styr. Alla pedagoger ansåg att det är en svår balansgång om och när de ska gå in i den fria leken. De sa alla att det var viktigt att vara med och stötta och hjälpa barn som inte kan lekkoderna och de vill vara en bra förebild. Samtliga informanter ansåg att lekmiljön hade stor betydelse och att den måste vara föränderlig utifrån barnens intresse. Vi upplever att litteraturen är mer positiv till att vuxna är med i leken än vad pedagogerna själva uttryckte. Det kan vara att pedagogerna är rädda för att störa barnen, men vi upplevde det ändå som att det fanns en vilja att delta i leken. Vi vill lyfta betydelsen av en vuxens delaktighet och att vara medupptäckare i barnens fantasivärld.

Nyckelord: Lek, Fri lek, Pedagog, Lekmiljö, Förskola

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Begreppsförklaringar	2
3. Syfte	3
3.1 Frågeställningar	3
4. Läroplan för förskolan (Lpfö 98)	4
5. Litteraturgenomgång	5
5.1 Fröbel	5
5.2 Teorier	5
5.3 Vad är lek?	7
5.4 Vad är fri lek/styrd lek?	10
5.5 Pedagogens roll i den fria leken	11
5.6 Lekmiljöns betydelse	15
5.7 Sammanfattning av litteratur	16
6. Metod	18
6.1 Hermeneutik	18
6.2 Val av metod	19
6.3 Val av Litteratur	19
6.4 Val av undersökningsgrupp.....	19
6.5 Avgränsning	20
6.6 Genomförande	20
6.7 Bearbetning av material	20
6.8 Reliabilitet, Validitet, Generaliserbarhet	20
6.9 Etiska principer.....	21
7. Resultat	22
7.1 Vad är syftet med fri lek, enligt pedagoger?	22
7.1.1 Begreppet lek.....	22
7.1.2 Fri lek/styrd lek.....	22
7.2 Vilken syn har pedagogen på den fria leken?	23
7.2.1 Pedagogens roll i den fria leken	23
7.2.2 Lekmiljöns betydelse	24
7.3 Hur förhåller det sig mellan teori och praktik?	25
7.3.1 Verksamhetens koppling till forskning.....	25
7.4 Sammanfattning av resultat	26
8. Diskussion	28
8.1 Metoddiskussion	28
8.2 Resultatdiskussion	28
8.2.1 Vad är syftet med fri lek, enligt pedagoger?	28

8.2.1.1 Begreppet lek.....	28
8.2.1.2 Fri lek/styrd lek.....	29
8.2.2 Vilken syn har pedagogen på den fria leken?	31
8.2.2.1 Pedagogens roll i den fria leken.....	31
8.2.2.2 Lekmiljöns betydelse	32
8.2.3 Hur förhåller det sig mellan teori och praktik?.....	33
8.2.3.1 Verksamhetens koppling till forskning	33
8.3 Slutord.....	34
8.4 Fortsatt forskning	34
9. Referenslista.....	35

Bilagor

Bilaga 1. Intervjufrågor

1. Inledning

När vi började med vårt examensarbete visste vi att det var leken vi skulle skriva om. Vi har båda erfarenheter från förskolan genom VFU (Verksamhetsförlagd utbildning) och arbete och är medvetna om barnens entusiasm och glädje till att leka i fantasiernas värld. Lek är något som har funnits i alla tider och de flesta har en relation till ordet lek och dess betydelse. Vi har alla olika erfarenheter och därav också olika uppfattningar om hur barn leker. Enligt läroplan för förskolan står det att... "Förskolan skall sträva efter att varje barn... Utvecklar sin nyfikenhet och sin lust samt sin förmåga att leka och lära". (Lpfö98 s.30) Leken handlar om så många olika saker och därför ofta svår att definiera, men leken finns i förskolan och det är genom leken barnen lär sig. Det handlar också till stor del om lekmiljön, vilken sätter ramar och gränser för kreativiteten och vad som är möjligt för barnen att leka eller lära sig. Därför ville vi ta reda på vad några pedagoger tänker om leken och vad det finns för möjligheter för barnen att leka i dagens förskola.

Det finns många olika teorier om hur pedagoger ska använda sig av lekpedagogik i leken. Många pedagoger anser att man ska gå in i leken och vara med barnen, medan andra är rädda för att man styr och förstör leken genom att en vuxen är med. Synen på den vuxnes roll i leken skiljer sig ofta åt. Därför vill vi lyfta fram betydelsen av pedagogens roll i den fria leken.

Vår inspiration har vi hämtat ifrån boken *De små mästarna – om den fria lekens pedagogik* av Birgitta Knutsdotter Olofsson (1996). Vi fann att författaren hade ett för oss tilltalande sätt att tänka på vad gäller att gå in i barns fria lek. När vi läst boken och fått en djupare förståelse för den fria leken, kände vi oss redo inför intervjuer med de pedagoger som vi bestämt oss för.

Anledningen till att vi valde att arbeta med barns fria lek är för att vi båda är intresserade av lek och lärande. Vi fann det intressant att undersöka på vilket sätt pedagoger ute i verksamheten ser på den fria leken. Vår ambition är att vi ska se om det är stora skillnader mellan aktuell forskning och förskolans verksamhet. I kursplanen för LAU350 står det att studenterna skall förberedas för forskarutbildning vilket sker genom: "att fördjupa studenternas förmåga att självständigt och metodiskt bearbeta den kommande pedagogiska och didaktiska yrkesverksamheten". (Kursplan LAU350)

Vi tror på att det är viktigt med lek i förskolan och att en vuxens deltagande kan ge trygghet och harmoni hos barnen. Barn ska naturligtvis få leka helt själva också, men under den vuxnes uppsikt och närvaro får leken en stabilitet och det gör att leken kan fortsätta i det oändliga. Utifrån detta kan barnen och pedagogerna hitta en gemenskap och ett trevligt sätt att upptäcka världen tillsammans.

Under hela vår utbildning har vi uppmärksammat att det finns många sätt att som pedagog förhålla sig till lek och då främst den fria leken. Genom detta arbete hoppas vi att både vi själva och andra pedagoger ska få inspiration till hur man vill förhålla sig till leken. Inför vår kommande yrkesroll inom förskolan anser vi att det är relevant att fördjupa oss i ämnet.

Detta arbete vänder sig till alla pedagoger som arbetar inom förskolans verksamhet. Vi hoppas att de ska få en inblick i hur några pedagogers tankar kring fri lek är och att de blir inspirerade till att vara tillsammans med barn i lek.

2. Begreppsförklaringar

I Nationalencyklopedin (Ne Online) beskrivs lek, lekpedagogik och Reggio Emilia på följande sätt:

Lek

Lek, verksamhet som sker "som om", låtsasverksamhet. Lek förekommer både bland människor (särskilt barn) och bland högre stående djur. Det lekfulla beteendet måste tolkas utifrån lekens mening.

Lekpedagogik

Lekpedagogik utgår från barnens initiativ och deras lek. Pedagogen stimulerar med material och uppslag och deltar i leken på barnens villkor. Barnen ges tid att ostört utveckla sin fantasi. De skapar det de behöver i leken, och leken stimulerar konstnärliga uttryck.

3. Syfte

Vårt huvudsyfte är att ta reda på hur några av dagens pedagoger i förskolan ser på den fria leken. I vårt arbete vill vi också undersöka hur det förhåller sig mellan aktuell forskning och dagens verksamhet i förskolan.

3.1 Frågeställning

Vad är syftet med fri lek, enligt pedagoger?

Vilken syn har pedagoger på den fria leken?

Hur förhåller det sig mellan teori och praktik?

4. Läroplan för förskolan (Lpfö 98)

Pedagoger som arbetar inom förskolan har läroplanen att följa. Vi anser att det är viktigt att ha den som ett grundläggande stöd i verksamheten. Nedan lyfter vi fram citat som vi tycker är lämpliga när det gäller barnens lek och den vuxnes medverkan.

Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att utveckla och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter. (s.27)

Förskolan skall erbjuda barnen trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Den skall inspirera barnen att utforska omvärlden. I förskolan skall barnen möta vuxna som ser varje barns möjligheter och som engagerar sig i samspelet med både det enskilda barnet och barngruppen. (s.27)

Lärandet skall baseras såväl på samspelet mellan vuxna och barn som på att barnen lär av varandra. Barngruppen skall ses som en viktig och aktiv del i utveckling och lärande. (s.28)

Barnen skall få stimulans och vägledning av vuxna för att genom egen aktivitet öka sin kompetens och utveckla nya kunskaper och insikter. (s.28)

Verksamheten skall ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus. Utomhusvistelsen bör ge möjlighet till lek och andra aktiviteter både i planerad miljö och i naturmiljö. (s.29)

5. Litteraturgenomgång

Under litteraturegenomgången kommer vi att berätta om Fröbel, samt om andra teoretiker som haft stor betydelse för leken. Vi kommer att ta upp vad olika forskare säger om leken, vad är lek, vad är fri lek och styrd lek. Under pedagogens roll i den fria leken kommer vi att ta upp vuxnas förhållningssätt till leken. Slutligen tar vi också upp vad lekmiljön har för betydelse för barnen i förskolan.

5.1 Friedrich Fröbel (1782-1852)

Fröbel var en tysk pedagog och han startade sin första skola 1816 och den första Kindergarten (dagens förskola) 1840. (Vallberg Roth, 2002:32)

Fröbel var den person som introducerade lek i förskolan för att visa att även de små barnen behövde ge uttryck för inre drifter. På så vis lyfte han fram att barn hade ett behov att tillfredsställa genom att leka. Efter det har leken följt med genom historien som en naturlig del i förskolan. I och med att begreppet lärande kom att ha en stor betydelse även för de små barnen, blev leken en del av lärandet dvs. att barn lär sig då de leker. (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003:213)

Enligt Johansson (i Tullgren, 2004) är grunden för Frøbels tankar kring lek att människan har en naturlig verksamhetsdrift. Det är både spontanitet och intresse som är grundläggande motivationer och som leder till verksamhet. Detta leder i sin tur till att barnet leker och engagerar sig med olika saker. Hos barnet ses det som en drift att leka och denna drift bör vuxna uppmuntra och stödja. (Tullgren, 2004:18)

Det mest centrala med Frøbels pedagogik är den fria leken, varigenom barnet utvecklar sin inre natur, men också det dagsprogram som brukar finnas på förskolan med lek, samling och utevistelse. Fröbel betonade barnets skapande och självverksamhet. (Lindqvist, 1989:12)

5.2 Teorier

Det finns många olika definitioner på vad lek är och därmed finns det flera teoretiker som har använt sig av olika synsätt för att beskriva detta fenomen.

Sigmund Freud (1856-1939)

Freud bodde och arbetade i Wien under nästan hela sitt liv, som utbildad läkare och forskare, med fru och sex barn. Det var han som grundlade psykoanalysen, som har haft en stor betydelse för psykologin. (Jonasson & Ringsted, 1999:34)

Freud menade att genom leken kan barn bearbeta ångest och konflikter samt få utlopp för sina ovetande drivkrafter på ett socialt passande sätt. (Lillemyr, 2002:158) Freud var ingen pedagog och hade heller inget stort intresse av att diskutera pedagogik. Då han gjorde det handlade det om hur barn uppfostrades, med en alltför auktoritär uppfostran och med en illvilja mot sexualitet, hur skulle de barnen bli som vuxna? Han ansåg att barndomen hade stor betydelse då det gäller personlighetsbildningen och den psykiska bildningen. Många har blivit inspirerade av hans tankar och teorier kring barns utveckling, och barndomen, den har också blivit mycket debatterad inom pedagogik. (Jonasson & Ringsted, 1999:54)

Jean Piaget (1896-1980)

Piaget är född och uppvuxen i Schweiz, och han utbildade sig inom biologi. Han hade fru och tre barn, det var hans egna barn som låg till grund för hans undersökningar i början. Han var intresserad av filosofi och psykologi och även Freuds psykoanalytiska teorier. Det som kom att bli Piagets främsta teori, handlar om människans intelligens, då i första hand barns intelligens. Han menade att barns intelligens skiljer sig helt från den vuxnes, barn har ett helt annat sätt att tänka och nå insikt om än vuxna. Han ville med sina teorier få fram en allmän förståelse för hur människan utvecklas rent förståndsmässigt, hur intelligensen utvecklas från barn till vuxen. Piaget ansåg att människan är född social, detta genom att varje människa föds med den gåvan att de efterliknar och har en nyfikenhet och vilja att leva med andra. (Jerlang, 1999:231-233)

Piaget ansåg att leken är ett sätt att bearbeta intryck, känslor, dilemma m.m. Barns lek är oerhört viktig eftersom de vuxnas värld ofta är svår att förstå. Genom leken assimilerar, anpassar barnen verkligheten utan att vara i den på riktigt. Det finns inget medvetet mål med lek, den är något som bara är, en handling, som sker med lust och glädje. (Jerlang, 1999:240)

I början på sjuttioalet presenterades en syn på lek som bygger på Piaget teorier om barns utveckling. Denna teori utgår från barnets biologiska mognad och där barnets lekförmåga utvecklas efter olika åldersbundna stadier. Alltså dessa lekstadier följer barnets kognitiva utveckling. En lek som hos barnet utvecklas kan alltså beskrivas från den enkla symbolleken till den mera komplexa låtsasleken. I symbolleken använder barnet verklighetstroga föremål och utgår från egna erfarenheter, detta utan att bli påverkad av någon vuxen. Låtsasleken är den lek som påverkar barnets utveckling och infaller senare i förskoleåldern. (Tullgren, 2004:19)

Piaget var väl insatt i pedagogik och ansåg att det är viktigt att använda sig av den kunskap om barns utveckling, förståndets utveckling, när det gäller pedagogik. Han menade, tvärt emot många andra, att barn klarar av att på egen hand få nya erfarenheter och kunskap, de är ej tomma glas som ska fyllas. Piaget ansåg att för att barn ska lära sig bör man använda sig av det som barnen själva tycker är fascinerande och intressant. Piagets utvecklingsteorier, särskilt den psykologiska ska hjälpa pedagoger att bättre förstå hur och varför barn betar sig på ett särskilt sätt. (Jerlang, 1999:265)

Piagets teorier sågs länge som endast utvecklingsteorier, men de kan också ses som inlärningsteorier eftersom han skildrade och klargjorde hur barn lär sig och får erfarenheter i den kognitiva utvecklingen. (Lillemyr 2002:130)

Lev Semjonovitj Vygotskij (1896-1934)

Vygotskij var född i Sovjet, han utbildade sig inom Humaniora och var väldigt intresserad av litteratur. Genom sitt arbete som lärare fick han intresse för psykologi. Han dog ung, vid 38 års ålder, och arbetade bara i tio år inom psykologin. Dock kan man se honom som en av de viktiga, som grundade psykologin. (Jerlang & Ringsted, 1999:281-282)

Det Vygotskij främst kom fram till i sin forskning, kring uppfattningen om barns utveckling var om: kriser i utvecklingen, barns språk, lek och ett pedagogiskt förhållningssätt. Vygotskij delade in barns utveckling i olika perioder, zonindelningar, han menade också på att det finns stabila perioder och kritiska perioder i ett barns utveckling. De stabila perioderna kännetecknas av en fridfull och framåtskridande utveckling, barnet förändras i små steg, utan att det nästan märks. De

kritiska perioderna kännetecknas ofta av kriser och konflikter, barnet förändras fort och ändrar ofta sin personlighet under denna period. (Jerlang & Ringsted, 1999:282-283)

För Vygotskij är lek något som finns för att uppfylla barns motiv, och för att tillfredsställa deras behov. Leken finns till för att barnen ska kunna skapa en påhittad situation och drivkraften är att leken uppfyller just barnens egna önskningar och behov. Vygotskij menar att barnen själva inte är medvetna om varför de leker, och därför skiljer sig leken från andra aktiviteter som barnen gör. (Jerlang & Ringsted, 1999:286-287)

Enligt Lillemyr menar Vygotskij att i leken tillägnar sig barn drivkrafter, förmågor och attityder som är väldigt viktiga för det sociala samspelet, och detta åstadkoms när barnet är tillsammans med jämnåriga och äldre. Detta kallar han för att leken och barnet är i utvecklingens spets. (Lillemyr 2002:148)

För Vygotskij är det sociala samspelet väldigt viktig, han menade ”att det som barnet kan utföra idag i en samarbetssituation, kan det utföra självständigt imorgon”. (Jerlang & Ringsted, 1999:288). Vygotskij menar att man hela tiden ska se barnet och dess närmaste utvecklingszon. Pedagoger måste se framåt, vad barnet kan lära sig, inte se bakåt. (Jerlang & Ringsted, 1999:287)

I leken finns den grund för det barn skapar. Barnet tolkar sina erfarenheter och ger det liv, dramatiserar och förvandlar, för att slutligen också framhålla det som är utmärkande. Barnet berättar en historia i leken och berättelse och lek är något som hör samman. Det som utmärker fantasi och själva processen hittas i leken. De former som redan finns där är de kulturella och estetiska. (Vygotskij, 1995:9)

5.3 Vad är lek?

Det är ofta att leken beskrivs som en viktig del av förskolan och att leken är grundläggande för barns utveckling. Detta är något som beskrivs i offentliga dokument från barnträdgårdar fram till Läroplan för förskolan (Lpfö 98). Det är dock under olika betydelser om hur man ser på vad barn är. (Tullgren, 2004:18)

För att leken skall djupna och gå vidare krävs det att barnen rättar sig efter de sociala lekregler som finns och det är samförstånd, ömsesidighet och turtagande. Samförstånd innebär att de barn som leker gemensamt är införstådda med att de leker och innehållet i leken. Ömsesidighet betyder att alla, oavsett ålder och styrka är på jämställd nivå. Turtagande innebär att barnen är införstådda med att ibland är det jag som bestämmer och ibland är det den andre. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999:86)

Barn prövar ofta på olika roller i sin lek och lever sig in i en annan roll. Detta medför att barn kan uttrycka sig och agera genom att vara olika djur eller människor. Det finns likväl barn som gärna bestämmer sig för eller kanske rentav ges en bestämd typ av roller hela tiden. Ett barn kanske alltid väljer att vara hund eller tilldelas att vara den rollen av andra barn. Det finns naturligtvis flera orsaker till detta. Genom att pedagogen är aktiv i leken kan hon locka barnet att pröva andra roller och på så vis får barnet stöd. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999:87-88)

I en barngrupp skapas det snabbt ett visst rollmönster. Orsakerna till varför rollerna fördelas på ett visst sätt kan vara många. De erfarenheter som barnen bär med sig ligger till grund för om

barnet ska ta plats och bli ledare, medan andra barn anpassar sig eller betraktar det som händer. (Pape, 2001:142)

För att gå in i olika roller, behöver barn tid till lek utan avbrott och kunna föra leken framåt i ett enda skeende. För att leken skall få djup och utvecklas måste den få det stöd som behövs och olika material. Det är genom egna upplevelser och erfarenheter som barnen ges möjlighet att lära sig olika saker. Det är genom den nya kunskapen som barnet får förståelse för vad t.ex. en pilot är och kan använda detta i leken senare. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999:88)

Att leka är att kunna omvandla verkligheten till något annat än vad den är. För barn finns det inga hinder vad det gäller det anser Knutsdotter Olofsson. Barn kan förvandla allt ifrån t.ex. en pinne som blir en bil, till att ett helt rum är en sjö, hon kallar det att barnen transformerar saker och ting. Det är viktigt att skilja på när man är inne i leken och inte, är man inom lekens ram är det dess normer och logik som gäller, inte verklighetens. (Knutsdotter Olofsson, 2003:11)

Det är de inre tankarna som styr de yttre villkoren. Knutsdotter Olofsson skiljer på när barnen är inne i en lek, då är det deras inre bilder som styr, medan när barnen forskar och tar reda på saker, är det den yttre omvärlden som bestämmer. Man kan se på ett barn om hon är inne i en lek eller om hon undersöker och experimenterar med något. Detta kan man se i deras ansikte och ögon, ett barn som leker, är inne i sina egna tankar och bilder och har ett lätt nedböjt huvud och blicken kan vara inåtvänd. Är barnet intresserad av något nytt, en yttre sak kan blicken vara klar och riktad utåt. (Knutsdotter Olofsson 2003:12)

Knutsdotter Olofsson skriver om Gregory Bateson teorier om lek och fantasi, hon delar hans uppfattning om lekens definition. Han beskriver lek som ett sätt att förhålla sig till verkligheten, vi kan inte tolka det som barnen leker bokstavligt, rent konkret, utan det är något som de bara gör. Han menar på att det är kommunikationen mellan människor som gör att det blir en lek, en handling. (Knutsdotter Olofsson, 1987:18 & 2003:6)

Begreppet lek är oerhört komplext och paradoxalt, det finns så många definitioner på det. Knutsdotter Olofsson (2003:17,21) säger att lek är: en gåva och den har sin egen belöning, den behöver inte applåder eller beröm, den finns ändå. Den är både på riktigt och på låtsas, den varar en evighet och den är både glädje och djupt allvar. Lek är människans försök att förstå tillvaron.

För att det ska bli en bra lek för alla och för att behålla harmonin är det viktigt att kunna de sociala lekreglerna. Dessa är: samförstånd, ömsesidighet och turtagande, dessa bör barn lära sig tidigt, först med vuxens hjälp och sedan tillsammans med sina kompisar. (Knutsdotter Olofsson 2003:25)

Barn måste lära sig att leka, det är lika viktigt eller kanske ännu viktigare än att de lär sig t.ex. att äta eller gå på pottan. Knutsdotter Olofsson (2003:35) menar att det lär de sig med tiden ändå, men leken måste de träna på.

Öhman menar att eftersom vi alla har erfarenhet av leken, så finns det lika många svar på vad lek är som det finns människor. Barn har leken som sitt sätt att uttrycka sig på och de utvecklas och lär sig genom leken. De hanterar både sin inre, egna och den yttre, gemensamma världen genom leken. Det är främst i förskolan som leken får ta den största platsen och är väldigt viktig. Där har

barnen möjlighet att prova på lekens alla former. (Öhman, 1996:18,87)

Det finns två teoretiker som har haft stor betydelse vad det gäller lekens betydelse, dessa är Gregory Bateson och Donald W. Winnicott. Bateson menar att i leken kan barn skapa sina egna världar, där verkligheten kan vara något annat än vad den verkligen är. Winnicott utreder också begreppet lek och han anser att leken skapas och finns i det så kallade ”tredje rummet”. Det ”tredje rummet” är ett mellanrum, där mitt inre jag, fantasi och verklighet möts. Där leker vi, och där möts de inre och yttre världarna. Genom att vara i detta rum utvecklar vi både vår fantasi och förmåga att komma med idéer och förklaringar. Winnicott menar att det är nödvändigt för oss människor att vara där. (Öhman, 1996:88)

Det finns många olika sorters lekar t.ex. rollek, rörelselek och fri lek. ”All lek utspelar sig någonstans längs en axel där ytterligheterna kallas djup lek respektive rangordning.” (Öhman, 1996:123). Den lek som är självupppoffrande, koncentrerad, entusiastisk och spontan är så kallad djup lek. Rangordning är den lek där hierarkin är viktig, barnen konkurrerar med varandra om platser och om vem som ska bestämma.

Människor har i alla tider funderat kring begreppet lek och vad det står för, och än idag forskar vi kring detta fenomen. Lillemyr menar på att det är svårt att ge en klar definition eftersom: samma modell av lek kan ses olika varje gång, varje barn i leken har sin syn på den och leken är olika beroende på var den leks. (Lillemyr, 2002:43)

Lillemyr anser att leken har ett stort egenvärde för barn, och deras lärande och utveckling bygger till stor del på leken. Han menar på att lek innefattar mycket och är en viktig aktivitet för alla barn. I leken kan barn leka ”som om”, på låtsas, det är en frizon där de kan upptäcka, uppfinna och ha roligt. (Lillemyr, 2002:43,45)

Lillemyr (2002:46) anser att det är svårt att få en fast definition på barns lek eftersom barn och lek är så väl sammanbundna, han redogör dock vad han tycker är typiska drag för leken, dessa är att:

- Lek är en typisk aktivitet bland barn.
- Lek är något lustbetonat för barn, bereder nöje och ger glädje för deltagaren.
- Lek är en frivillig aktivitet som barn själva väljer att delta i.
- För barn är lek ”som om”, den befinner sig utanför den verkliga världen.
- Lek innebär att det skapas en viss ordning (till exempel ett system med regler).
- Lek är lokaliserad till en viss plats och en viss tid.
- Lek rymmer spänning.
- Lek är ett uttryck för inre drift.
- Lek är en förberedelse för vuxenlivet.

Enligt Lillemyr (2002:121) ansåg Steinholt att leken är väldigt lik en förälskelse, man kan inte förklara vad som händer, det bara sker. Han menar på att det finns och behövs inget mål med leken, den är måluppfyllande i sig självt.

5.4 Vad är fri lek/styrd lek?

Ofta när det talas om lek i förskolan, menar Pape att det är den tid då barnen leker utan att någon vuxen har planerat vad de ska göra. Det är den tiden vi med ett annat ord kallar för ”fri lek”. Vad barnen egentligen gör kan se olika ut under veckan. Barn kan ”segla” omkring i den fria leken en hel dag utan att ha deltagit i en social lek. Utan att ha pratat med något annat barn kan de istället använt sin tid till att rita, cykla, gunga, bygga eller trä pärlor på ett band. (Pape, 2001:135)

Det är också genom den fria leken barnen får träning i en rad sociala färdigheter. ”Om vi går lite grundligare in i det som händer ser vi snart att den tid på dagen som kallas ‘fri lek’ för många barn är en källa till socialt lärande.” (Pape, 2001:137) De får träning i att vara med i olika roller där de går in i och ut ur rollerna. Barnen får då träning i att kommunicera med varandra. Träningen kan också medföra att de kan lösa konflikter som uppstår genom att försöka kompromissa. (Pape, 2001)

Enligt Hangaard Rasmussen finns det flera forskare som har framhållit att leken är en handling som bärs upp av frihet. Barn och även vuxna för den delen, upplever frihet i samband med lekar. Det är inte bara olika forskare som anknyter leken med frihet. Begreppet ”fria lekar” har blivit en självklarhet i den pedagogiska verksamheten och finns med på varje planeringsschema. (Hangaard Rasmussen, 1992:32)

Hangaard Rasmussen skriver i sin bok om att det ofta anses som ”dålig lek” då leken blir alltför högljudd. Dessa lekar har inte fått någon uppmärksamhet förut inom forskningen, det är mest rollekarna som har varit intressanta. Enligt författaren har det också varit den enklaste vägen att undersöka lekar då man inom forskningen anser att goda lekar är mer utvecklande. Författaren vill här bryta detta med hjälp av att påstå att barnen lär känna världen genom sin kropp. Barnen utforskar genom leken vad som är fysiskt möjligt. (Hangaard Rasmussen, 1992:13)

Hangaard Rasmussen menar att lite större barn kan tycka om lekar som inte alltid slutar lyckligt. De vill konkurrera med varandra om vem som är modigast. Vem vågar klättra högst i ett träd? Vem vågar hoppa över ån? Vem vågar gå på isen? Eller vem vågar simma längst ut i sjön? De här lekarna sker när inga vuxna finns i närheten för att kontrollera. Många gånger gör vuxna allt för att förhindra de ”dåliga lekarna”. (Hangaard Rasmussen, 1992:15)

Enligt Löfdahl handlar barns lekar om frågor som berör oss människor till exempel vad det innebär att vara liten, sjuk, möta olika svårigheter, få syskon och att födas. Detta gestaltar barn i sina lekar på olika sätt och tolkar varandras frågor och finner ett svar. Dessa frågor blir ofta betydelsefulla i en kamratkultur som alla barnen utvecklar tillsammans. Ofta utsätter sig barn för olika farligheter eller katastrofer, men om bara barn får leka färdigt löser de alltid besvärliga situationer på ett positivt sätt. Barnen ser en hoppfullhet och en fortsättning, där de blir hämtade, kommer hem eller blir till slut räddade. Det är därför väldigt viktigt att barn får leka färdigt i sin lek. (Claesdotter, 2006:26)

I förskolan används uttrycket fri lek väldigt mycket. ”Det är i grunden ett samlingsbegrepp för alla de olika aktiviteter, ute och inne, i grupp eller för sig själv, som barn kan välja mellan, när de själva får bestämma vad de vill göra.” (Öhman 1996:105) Öhman menar på att begreppet lätt kan få fel betydelse. Det finns vissa svårigheter vad det gäller den fria leken och vad den står för, dessa är bland annat:

- Att all lek är per definition fri, det går inte att tvinga ett barn att leka. Även vid vuxenledd lek är den fri, barn som inte vill leka visar tydligt att hon inte vill vara med.
- Barn måste ha bra förutsättningar för att de ska kunna leka. Lek kräver utrymme, tid och engagemang från vuxna. Får inte barnen möjlighet till dessa förutsättningar kan de heller inte gå in i den fria leken och heller inte få den så kallade djupa leken. Öhman har med ett exempel då en mamma frågar sitt barn vad hon har lekt idag, och barnet säger: Lekt? Man hinner aldrig leka på dagis. Mamman undrar vad hon gjort och barnet rabblar upp frukost, samling, aktivitet o.s.v. Barnen "hinner" inte leka under hela dagen.
- Den fria leken kan ses som fri från vuxen. Den vuxne är mest passiv men går in när det hela går över styr, vid t.ex. konflikter. Risken när de vuxna inte är med i leken är att leken blir kortvarig och har ofta samma innehåll.
- Barn måste vara väl medvetna om sina egna behov och sin självkänsla. "Starka" respektive "svaga" barn har olika ställning i leken, djungelns lag råder ofta. (Öhman 1996:106-108)

5.5 Pedagogens roll i den fria leken

Enligt Pape är det viktigt att låta barnen leka ifred, när de leker bra och koncentrerat. Pedagogen måste avgöra vilken roll hon bör inta i förhållande till barnen i en viss situation. Är det barn som fungerar tillsammans eller är det barn som har mest negativa erfarenheter av samspel med andra barn, bör pedagogerna skapa trygghet i gruppen. "En del situationer påkallar att man aktivt går in och deltar i leken, andra situationer påkallar att man håller avstånd. Man bör kunna förvänta sig att vi som vuxna människor klarar att bedöma detta mot bakgrund av varje enskild situation." (Pape, 2001:154)

Enligt Pramling Samuelsson och Sheridan är det tillåtet med alla åldrar för ett deltagande i leken. Genom att själv medverka i leken kan pedagogerna ge stöd och utveckla barns lek. Det finns barn som alltid leker vart de än kommer och då använder de sin fantasi för att leka, de är s.k. lekkompetenta barn. Det finns också de barn som står utanför och inte tar sig in i leken på egen hand. När pedagogerna aktivt deltar i leken, kan hon verka som en förebild genom att visa hur man tar sig in och ut i olika situationer. Genom att delta i leken kan också pedagogerna ge det stöd som ett barn behöver utveckla och den hjälp som krävs för att leken skall gå vidare. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999:87)

Den dialog som finns mellan barn och vuxen under arbetets gång skapar nya upptäckter tillsammans. Enligt Doverberg/Pramling Samuelsson är det ett synsätt man förhåller sig till dvs. att det är ett samspel mellan pedagog och barn som är självklar och där båda parter är lika viktiga. "Det behövs en pedagog för att guida barnet mot att utveckla en förståelse, men utan barnets intresse leder guidandet ingenstans. Båda dessa aspekter är nödvändiga och sammanvävda". (Doverberg & Pramling Samuelsson, 1999:39)

Det är inte all lek eller aktiviteter som barn utför i sin lek, som anses leva upp till vad som gäller för att vara ett "gott" barn eller med tiden en "god" vuxen. Barnet förväntas göra ett eget "fritt" val och ändå välja det rätta. Det innebär att det finns gränser för barnets frihet och att barnen blir vägleda av pedagogerna i detta sammanhang. Leken måste styras mot den föreställningen av den goda och utvecklande leken. Allt detta görs med tanke på barnens framtid och vilka krav som kommer att ställas på dem. Det är en styrning som görs för barnens framtida vuxenliv. (Tullgren, 2004:61)

Tullgren (2004) beskriver i sin avhandling utifrån Michel Foucaults tankar kring styrning och makt. Där tanken är att pedagogen genom bara sin närvaro och deltagandet i leken övervakar och observerar barnen och styr in dem mot rätt norm.

Tullgren (2004) använder sig av tre teman; att barn leker, vad barn leker och hur barn leker. Samtliga teman utgår från en norm, där en idé räknas som den rätta. Barnen som leker ska regleras i riktning från något till något dvs. inom ramen för rätt norm. (Tullgren, 2004:61)

Tabellen nedan visar en översikt över de tre teman som Tullgren använder sig av. Tabellen visar också den norm som råder i respektive tema, samt vad styrningen vill åstadkomma.

	Normen	Styrning från	Styrning till
Att barn leker	Det fria, aktiva och utvecklande barnet	Overksamhet, överaktivitet	Deltagande, aktivitet
Vad barn leker	Det vackra, nyttiga och lärorika	Det obehagliga och onda	Den goda familjeleken
Hur barn leker	Inom ramen för uppsatta regler som ordning, gemenskap	Fridstörande, konfliktskapande	Lärande av ”rätt” sort. Fridsam lagom-lek

(fig.Tullgren, 2004:62)

Förtydligande av grupperingarna i tabellen.

Att barn leker:

Barn som leker betraktas ofta som kreativa, aktiva och engagerade. De egenskaper som leken har för att barn ska utvecklas och lära sig något är just den aktivitet som barnen genomför. Utifrån den förutsättningen anses aktiv medverkan i leken som en nödvändighet. Därför regleras barn mot ett deltagande i leken, med hjälp av pedagogen som uppmuntrar, hjälper och engagerar sig i barnens lekar. (Tullgren, 2004:62)

Barnen regleras mot självständighet och kreativitet genom att pedagogen inspirerar och har ett tillåtande förhållningssätt. Pedagogen ser också till att leken överlever, genom att se till att leken inte blir störd av andra barn eller de konflikter som uppstår mellan barnen. Leken anses viktig att stimulera, inspirera och hålla levande för att ge en grund för barnen som aktiva och fria. Denna aktivitet och frihet är dock svår för barn att välja bort. Barnen anses ha ett ansvar att använda sin frihet och engagera sig i något som uppfattas meningsfullt av pedagogerna. Barnen måste leva upp till den normen som framträder i leken. När barnen leker på ett visst sätt då framträder de egenskaper som tillhör den *goda* leken och det är utveckling, lärande och social kompetens. (Tullgren, 2004:63-64)

Vad barn leker:

Barnens lekar styrs bort av pedagogen från sådant som anses obehagligt och leds istället mot det trevliga och nyttiga. De lekar som styrs bort är de som stör ordningen i förskolan eller lekar som har olagliga handlingar som att mörda någon. Familjeleken där barnen leker att de lagar mat och äter anses vara ”nyttiga” lekar och är då mer förkommande i olika sammanhang som pedagogerna tillåter. Det är därför inte tillåtet att utöva de lekar, som inte leder till de speciella kunskaper som anses goda och lärande. (Tullgren, 2004:112)

Hur barn leker:

Barnen tränas i leken hur de ska vara mot varandra och där de lär sig att kommunicera och ge uttryck för sina känslor. I de samhälliga normerna ingår också att känna sympati för andra människor och kunna visa intresse även för andras känslor. Genom styrningen av barns lek skapas ett aktivt och kreativt barn som lär sig grundläggande kunskaper inför framtiden. Det är endast genom ett aktivt deltagande av pedagogen som ger tillfällen att styra leken åt rätt håll. Det ges också tillfällen att observera barnen och lära sig mera om varje enskilt barns personlighet, vilket också är användbart i kommande påverkan. (Tullgren, 2004:113)

Knutsdotter Olofsson (2003) menar att om man ska kunna gå in i leken behöver man kunna lämna eller strunta i verkligheten för en stund. Det krävs trygghet och tillit till andra för att både vuxna och barn ska kunna fokusera sig i leken. Hon skriver vidare att: ”Vuxna, som känner sig dumma inför andra vuxna, vågar inte gå in i barnens lek. Eller de spelar att de leker och gör sig till”. (2003:24) Det är de vuxnas ansvar att se till så att alla barn känner sig så pass trygga att de kan gå in i en lek. Den vuxne har ett stort ansvar vad det gäller barns lek, vilka barn leker/leker inte, vad och hur leker barnen, detta är sådant vuxna måste veta.

Det är viktigt att de vuxna också kan, och använder lekreglerna när de är med och leker, annars kan de förstöra leken. Det är de vuxnas ansvar att se till att barnen inte förstör eller stör varandras lekar. Oftast är det dock så att det är de vuxna som stör och avbryter barnens lek, genom vardagsrutiner och aktiviteter. Det är viktigt att pedagoger har respekt för leken och dess ramar, att inte störa och avbryta, detta tar lång tid, barnen lär sig snabbt att värna om sin lek. ”Det tar längre tid för oss vuxna, det sitter i ryggraden att lek är ‘bara lek’.” (Knutsdotter Olofsson, 2003:116)

Vuxna som är med när barn leker får reda på mycket om barnet. Barn tycker om när vuxna är med i deras lek, när barnen är små är den vuxne den bästa lekkamraten, senare blir det jämnåriga kamrater som mer och mer tar över den rollen. Barn uppskattar verkligen när vuxna är med i leken, men samtidigt är det viktigt att man som vuxen accepterar när de inte vill ha med en i leken. Något som har uppmärksammats i studier kring barns fria lek är att de vuxna inte går in i barns lek så mycket. Detta kan dels bero på att det finns så mycket planerat med rutiner och aktiviteter samt att: ”När personalen sätter sig ned och är med i dockvrån eller kuddrummet verkar de få dåligt samvete för att de inte gör något.” (Knutsdotter Olofsson, 2003:114) Detta anser hon är helt fel, man måste vara totalt närvarande när man är med i barns lek, de kräver tid och total uppmärksamhet men ger så oerhört mycket. Det finns en allmän syn på att vuxna inte ska lägga sig i barns lek. Författaren tycker att det är väldigt konstigt att så många vuxna struntar i om, och i så fall hur barns lek utvecklas. (Knutsdotter Olofsson, 2003:80,116)

Pedagoger måste vara tydliga med sitt förhållningssätt till leken, för på det sätt hon ser på leken, förmedlar hon vidare det till barnen. En pedagog som inte ger leken tid och utrymme, lär barnen

att leken inte är så betydelsefull, den är bara till för att låta tiden gå. Lämnas barnen ofta själva i leken, utan vuxen, får barnen ytterligare bevis på att leken är oviktig. (Öhman 1996:108-109)

Öhman menar att pedagogen helt klart ska gå in och stoppa leken när den blir för allvarlig. Det är svårt att veta när man ska göra det, det beror på hur man tolkar barnen och lekens signaler. Pedagogen kan gå in och avbryta för att hon själv anser leken gå över styr, eller om föräldrarna haft önskemål om det. Det är viktigt att innan man går in och stoppar leken har tänkt efter hur man ska gå tillväga, vilka barn handlar det om och varför och för vems skull går jag in och stoppar det. (Öhman 1996:136)

Enligt Öhman är det pedagogens roll att se till så att barnen får en så flexibel och bra lek miljö som möjligt. Pedagoger bör planera så väl, t.ex. samling och styrda aktiviteter, så att de kan gå utanför ramarna när det behövs. Det krävs mycket av en pedagog för att hon ska kunna skapa ett bra lekklimat. Öhman tar upp fem lek villkor i sin bok, dessa är att pedagogen ska:

- Lära ut lekkoder till barn som ännu inte har dem samt ej kan hålla kvar dem.
- Vara till hjälp och stötta barnen i leken, så att de känner sig trygga.
- Ange de ramar som finns i leken, såsom tid och utrymme, samt de regler som måste finnas för allas trevnad och säkerhet.
- Visa respekt för barnens lek, värna om den och ta den på allvar.
- Sist men inte minst ... ”är det den vuxnes uppgift att vattna och ge näring åt plantorna i lekens trädgård, genom att förse barnen med gemensamma upplevelser att leka utifrån, materiel att leka med och tid och plats för leken att blomstra”. (1996:113)

Lindqvist menar att barn gärna vill ha med vuxna i sin lek. Är pedagogen med i en lek gör det att barnen känner sig mer trygga, de vet att det är på låtsas och vilka regler som gäller. Vidare säger hon att pedagogerna får en sorts frihet när de går in i en roll i leken. Hon säger: ”Att få ta en rollgestalt ger de vuxna en sorts frihet. De kan lämna sina ‘frökenroller’ och det institutionella språkspel, som hör ihop med lärarrollen i förskola och skola”. (2002:18)

Lillemyr (2002:71-72) menar att man måste som vuxen ha en pedagogisk grundsyn för att veta hur man ska förhålla sig till leken. Den pedagogiska grundsynen skapar man genom att man arbetar med vilken människosyn, kunskapssyn och samhällssyn man har. Det synsätt man har på barn, kommer också ifrån vilken syn man har på fostran och hur och vad man anser att barn bör lära sig. I förskola och skola spelar det en stor roll vilken pedagogisk grundsyn, du som pedagog har, det är viktigt att bli så medveten som möjligt hur man ser på barn och lärande.

Lillemyr anser att ”Genom diskussioner med andra pedagoger kan den enskilda pedagogen arbeta för att förtydliga sin pedagogiska utgångspunkt, för att därefter bli medveten om vilka pedagogiska uppfattningar och förhållningssätt hon bygger på”. Vidare säger han att ”Målet är att prioritera så att barnen gagnas på bästa möjliga sätt – och att det stämmer överens med läroplanen”. (2002:77)

Det är i första hand i observationer av barns lek som man kan veta vad lek är och vad den har för egenskaper och betydelse. Lillemyr anser att ”Observation är kanske det viktigaste verktyg som pedagogen har i sitt arbete med att fostra och utveckla barn”. (1990:122) Det är viktigt att man under utbildningen till lärare lär sig hur man ska arbeta med observationer, anser Lillemyr.

Ska vuxna lägga sig i barns lek? Ja det är något som har debatterats länge. Fröbel var anspråkare för att vi vuxna ska skapa en bra miljö för barns lek, men själv ska man hålla sig borta från leken. Åm (i Lillemyr, 2002) upplevde att vuxnas roll i leken var väldigt otydlig. Hon anser att det är viktigt att vuxna har ett förhållningssätt till barn och barns lek, hon menade på att det är berättigat för vuxna att gå in i barns lek. Lillemyr håller med Åm och anser att det är pedagogens förhållningssätt som måste vara väl genomtänkt och var och ens egna kvalifikationer som har stor betydelse om och hur man ska gå in i barns lek. (Lillemyr 2002:246-247)

Idag är det mera godkänt att gå in i barns lek än vad det var förr. Lillemyr (1990 s.122) menar att: Det finns framför allt anledning att göra det när man som pedagog har t ex följande mål:

- Att lära barn rolltekniker för att kunna delta i lekar med andra barn
- Att hjälpa barn att bli accepterade som deltagare i leken
- Att bidra till en konstruktiv utveckling av leken så att den kan ge allsidiga och utvecklande upplevelser och erfarenheter
- Att tillfredsställa barns önskan om att den vuxne ska vara med, deras vilja att samspela med denne
- Att bidra till att ”styra” leken, t ex när ett visst barn dominerar så mycket att det får negativa konsekvenser för de andra barnen

5.6 Lekmiljöns betydelse

Enligt Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson är det i leken som man kan ge barn förutsättningar för att rikta deras uppmärksamhet mot olika infallsvinklar. Detta kan ske genom olika erfarenheter som barnen upplevt. Eller också med hjälp av den fysiska miljön och olika saker barn får använda sig av i leken. Det är här som pedagogen kan bidra med stöd och utmaningar genom dialog och ett samspel. (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson 2003:98)

Leken i förskolan kan se väldigt olika ut. Finns det en trygg lekmiljö finns det också utrymme för ”bråklekar”. Barn kan ofta leka våldsamt och det är då viktigt att de får lära sig gränserna mellan lek och allvar. Detta kan bara upptäckas genom egna upplevelser och på så vis kan barnen lära sig. Det bör därför vara en tillåtande lekmiljö där barnen får pröva sig fram i sina bråklekar. (Pape, 2001:154)

Den pedagogiska miljön måste inspirera barn till olika typer av aktiviteter, lekar och till att pröva och upptäcka sin omvärld. I förskolan ska miljön innefatta både fysiska och psykiska aspekter så som material, utrymmen och stämning. Utifrån barnens intressen och erfarenheter låter man barnen vara med och utarbeta en trivsamt pedagogisk miljö i relation till förskolan mål. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999:89)

Utförandet av den pedagogiska miljön är av stor vikt, därför att barn erövrar sin omvärld genom ett samspel med sin omgivning. Det finns också en speciell innebörd om vad som förväntas av den miljön som finns i verksamheten. Därför ska miljön påverkas på ett stimulerande och utmanande sätt, så att barn utmanas hela tiden. I begreppet pedagogisk miljö ingår både miljöns fysiska utformning, material och samspelet som finns mellan barn och vuxen eller mellan barnen. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999:89)

Enligt Lenz Taguchi finns det inget bestämt slutmål för ett förändringsarbete. Genom att använda sig av pedagogisk dokumentation får man svar på frågor vad barn kan, hur de tänker och hur de lär sig. Denna kunskap är också en lärande process för pedagogen. ”Vi måste se den vuxne som den som tar ansvar för ett förändringsarbete där barnet, precis som vi själva, ses som ett aktivt omskapande subjekt” (Lenz Taguchi 2003:12). Just detta förändringsarbete kan handla om att aktivt gå in och omskapa den egna praktiken med ett intressant ämne där barnen visar ett särskilt intresse. Det är utifrån i första hand barnen man utgår ifrån, men även sig själv som pedagog. Det blir mer energi i arbetet om båda parter är intresserade och tycker att det är kul. I verksamheten är det den vuxne som måste ”gå steget före” med sin djupare erfarenhet än den erfarenhet ett barn i förskolan har. (Lenz Taguchi, 2003:12-13).

Miljön har stor betydelse för leken anser Knutsdotter Olofsson, beroende på hur förskolans miljö är skapad med materiel, rutiner och regler får barnen möjlighet till olika sorters lek. Barn lär sig snabbt hurdan lek de kan leka i olika miljöer, beroende på hur tillåtande den är. Hon säger att: ”Miljön, dvs. de vuxnas inställning och materialet i förskolan, har stor betydelse för vad barnen gör, om de leker utvecklande, om de ägnar sig åt sysselsättningar eller motoriska aktiviteter.” (1987:96)

Det finns många lekvärldar i de offentliga miljöerna såsom Astrid Lindgrens värld, Junibacken, Mumindal, Legoland m.m. Lindqvist (2002:48-49) anser att barn använder sig mycket av den färdiga lekmiljön, de använder sig av det som redan finns, de skapar inget nytt och eget. Det är också så på institutioner, på förskolor, där finns det färdiga lekmiljöer såsom t.ex. dockvrån som oftast bara inbjuder till en sorts lek. Hon skriver om förskolan: ”Här får barnen möta en förfabricerad värld och den inbjuder barnen till att enbart leka familjelekar. Den öppnar inte för expansiva lekvärldar. Det finns också kuddrum som representerar lite vagare lekvärldar.” (Lindqvist, 2002:49) Barnen får inte så mycket möjlighet att skapa och prova sina egna lekmiljöer.

5.7 Sammanfattning av litteratur

Leken har en naturlig plats i dagens förskola, detta ända sedan Fröbel introducerade den fria leken. I den fria leken utvecklar barnen sin inre natur. (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003) Enligt Freud bearbetar barn ångest och konflikter genom leken. (Lillemyr, 2002) Freud menar att vår barndom har stor betydelse och påverkan hur vår personlighetsbildning blir. (Jerlang, red. 1999) Piaget ansåg att människan är född social och även han menar att lek är till för att barn ska kunna bearbeta sina känslor och intryck. Han poängterar att barn måste leka eftersom den vuxnes värld är så svår att förstå. (Jerlang, red. 1999) Enligt Vygotskij är leken till för att uppfylla barns behov och drivkrafter. (Jerlang, red. 1999) Vygotskij menar att fantasi är det viktigaste redskapet i barns lek. (Vygotskij, 1995)

Lek är svårt att definiera för vi har alla våra egna erfarenheter av lek. Lek är ett uttryckssätt för barn där de kan bearbeta sina känslor och det är i leken de lär och utvecklas. (Öhman, 1996) Leken är ologisk för den är både på låtsas och på riktigt, både glädje och allvar och den är oändlig. (Knutsdotter Olofsson, 2003) För att barn ska kunna leka tillsammans och få ett djup i leken behöver de kunna lekkoderna, vilka är: samförstånd, ömsesidighet och turtagande. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999)

Fri lek är när barnen själva får välja vad de vill göra. Den kan också vara fri från vuxna, de är passiva och går bara in vid behov. (Öhman, 1996) I den fria leken ingår ofta den vilda och bråkiga leken då barnen ofta utmanar varandra och är högljudda utan en vuxens inblandning. (Hangaard Rasmussen, 1992)

Lek är till för alla oavsett ålder, det är därför viktigt att man som pedagog kan gå in och hjälpa de barn som själva inte kan leka. Pedagogen bör vara en förebild för barnet och stötta och utveckla barnens lek. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999) Pedagoger styr ofta barnen till den goda leken som skapar det ”goda” barnet. Barnen får välja ”fritt” men då inom den norm som pedagogen anser passar för barnets framtida behov och vuxenliv. Tullgren menar att pedagoger inte kan delta i leken för att de är fångna i sin pedagogroll dvs. att de har andra syften med leken än vad barnen har. (Tullgren, 2004) Knutsdotter Olofsson anser däremot att man kan som vuxen gå in i leken, men som vuxen måste man känna till lekreglerna likväl som barnen. Pedagoger bör själva kunna gå in i leken på barnens villkor samt vara lyhörda för barnen så de inte avbryter eller förstör deras lek. (Knutsdotter Olofsson 2003)

Miljön har stor betydelse för barnens lek, både den fysiska dvs. plats och material samt den psykiska dvs. samspelet mellan pedagoger och barn. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999) Beroende på den lekmiljö barnen erbjuds får de utforma och skapa sin lek. Barnen lär sig snabbt vilka regler som gäller beroende på var de leker och med vilken pedagog. (Knutsdotter Olofsson, 1987)

6. Metod

Under metoden kommer vi att redogöra för en kort beskrivning av hermeneutiken, vilken vi har haft som forskningsmetod och inspiration i vårt arbete. Därefter följer en redogörelse på våra val av metod och vilken undersökningsgrupp vi intervjuat. Vilka avgränsningar vi har gjort samt hur vi genomförde vår studie. Vi beskriver också bearbetning av material, reliabilitet, validitet, generaliserbarhet samt de etiska principer vi har följt.

6.1 Hermeneutik – en forskningsmetod.

Hermeneutik är i första hand en kvalitativ forskningsanalys där forskaren tolkar en text, intervjumaterial eller olika anteckningar man får fram genom deltagande observationer. I Gilje & Grimen, (2004:177) står det att hermeneutiken är relevant för samhällsvetenskaperna därför att en hel del av dessa ämnens datamaterial består av meningsfulla fenomen som exempelvis handlingar, muntliga yttranden och olika texter. Här kan man få förklaringar till olika beteendemönster, normer, regler och olika värderingar, genom tolkningar och förståelse.

Att tolka är att försöka ta reda på vad som ligger bakom, ett syfte, en mening med något. Tolkningen kan också tydliggöra något, så den blir enklare att förstå. Mening kan i denna bemärkelse både brukas om och av människor som till exempel i en text och i en händelse. (Gilje & Grimen, 2004:194)

Har allt en mening? För att ta reda på det används hermeneutik. När man jobbar med tolkningar och vill få fram för bland annat vem det är meningsfullt för, har Skinner (Gilje & Grimen, 2004:195) ställt frågan om ”mening” på minst tre olika sätt och detta för att underlätta vid sökandet av meningsfullhet i en text:

- Vad betyder de enskilda orden och uttrycken i texten. Ett ord kan ha många betydelser vilket gör att det är viktigt att få fram den rätta betydelsen.
- Vad betyder texten för oss eller för uttolkaren själv. Detta beror bland annat på vilken förförståelse man har.
- Vad menar författaren med det han har skrivit, vad vill han få fram.

Den hermeneutiska cirkeln är det viktigaste begreppet inom hermeneutiken. Där kan man se sambanden mellan det vi ska tolka, förförståelsen och det sammanhang som det hela måste tolkas i. Genom forskningsarbetet består en rörelse mellan helhet och del, mellan det vi ska tolka och helheten det tolkas i, samt mellan det vi ska tolka och vår egen förförståelse. Delen får alltså sin betydelse av helheten och helheten sin betydelse av delen. (Gilje & Grimen, 2004:190-191)

När vi tolkar en text eller företeelse är det alltid utifrån vår egen förförståelse, vi är inga ”tomma blad”, vi tolkar utifrån bland annat vår bakgrund och erfarenheter vi har. Det finns med tre kriterier i boken (Gilje & Grimen, 2004:183-184) om vad som ingår i förförståelse:

- Det språk och de begrepp man använder.
- Vilka trosuppfattningar och föreställningar man har.
- Vilka personliga erfarenheter man har.

Vi har valt hermeneutiken som inspirationskälla när vi i analyserat vår studie. Genom att vi valt

kvalitativa intervjuer så är valet inte svårt att välja teori, då det kvalitativa synsättet är framväxt ur de humanistiska vetenskaperna, som hermeneutiken är en del utav (Stukat 2005:30).

Om man har inspiration från hermeneutiken och gör kvalitativa intervjuer spelar förmågan till medkänsla en viktig roll. Avsikten är att nå en så djup förståelse av individen som möjligt. Den hermeneutiskt inspirerade intervjuaren kan då i samtalet ge egna exempel utifrån sina egna erfarenheter och då är förförståelsen av stor vikt. Intervjun kan vara en tillgång då medkänsla och en viss förståelse finns hos den som intervjuar. (Patel & Davidsson, 2003:81)

Vi anser att vi har en viss förförståelse eftersom vi har flera års erfarenhet av barn, samt att vi är väl insatta i ämnet lek utifrån den inriktningen (lek, kreativitet och lust att lära) vi studerat tidigare. Med den förförståelse kunde vi också ha en bra dialog med informanterna och vi anser att det blev det djup i intervjun som vi eftersträvade.

6.2 Val av metod

Eftersom vårt syfte är att ta reda på hur dagens pedagoger i förskolan ser på den fria leken har vi valt att använda oss av kvalitativa halvstrukturerade intervjuer för att kunna besvara våra frågeställningar. Detta för att få ut så mycket som möjligt av intervjuerna och för att informanterna ska kunna lämna mer djupgående och utförliga svar.

6.3 Val av litteratur

Eftersom vi har läst en kurs om lek hade vi en del litteratur sedan innan. Genom att titta i de böckernas referenser fick vi tips på bra primärkällor. Vi valde att ha med de böcker som förekom ofta i referenserna. Vi har valt att söka böcker på biblioteket och de ord vi sökte på var lek och fri lek samt de författare vi kände till som skriver om vårt ämne. Vi har även läst tidigare examensarbete inom vårt ämne och på så sätt fått reda på relevant litteratur.

6.4 Val av undersökningsgrupp

Vi har gjort kvalitativa intervjuer med sex förskollärare, med olika lång erfarenhet i verksamheten. De förskollärare vi har valt har också en varierad tid för utbildningens examensår. De flesta förskollärare har erfarenhet av barn mellan 1-5 år, men den nuvarande åldern på barngrupp var något varierande. Vi har gjort ett urval av informanter genom att ringa runt till slumpvis utvalda förskolor i två olika kommuner i Västra Götalands län. Vi valde dessa förskollärare på grund av att vi inte hade någon relation till informanterna och därav skulle vi ge så lite av egen värdering i resultatanalysen som möjligt. Urvalet av informanterna bestod av fem kvinnliga och en man. Den informantgrupp vi har haft glädjen att intervjua ser ut på följande:

Informant	Kön	Antal år i barnomsorgen	Utbildningsår	Åldersgrupp på barn
A	Kvinna	17 år	1990	1-3 år
B	Kvinna	5 år	2002	3-5 år
C	Kvinna	4 år	2003	1-5 år
D	Man	5 år	2002	3-5 år
E	Kvinna	29 år	1993	1-5 år
F	Kvinna	35 år	1978	1-5 år

6.5 Avgränsning

Vi har avgränsat oss till att enbart göra undersökningen utifrån förskollärare i förskolan. Vi har också avgränsat oss med att enbart göra kvalitativa intervjuer i ämnet och inte observerat hur förskollärarna använder sig av leken i verksamheten. Vi har även valt bort att observera barn i relation till förskollärarna och barnens egen aktivitet kring den fria leken.

6.6 Genomförande

Vi tog kontakt med fem slumpvis utvalda förskolor i två olika kommuner, genom att ringa och fråga efter en förskollärare. Vi presenterade oss själva och frågade om de ville delta i enskilda intervjuer kring förskollärares syn på den fria leken. Vi erbjöd dem att få syfte och huvudfrågor skickade via mail innan intervjun skulle äga rum. Detta för att de skulle få möjlighet att förbereda sig och ha tänkt igenom frågorna innan intervjutillfället.

Informanterna fick själva välja tid och plats för intervjun. Fyra av förskollärarna valde att sitta i personalrummet medan de andra två valde att sitta i allrummet då barnen var ute. Detta för att de skulle känna sig bekväma och trygga i intervjusituationen. Enligt Stukat är det viktigt att informanterna själva får bestämma var intervjun ska ske, detta för att de ska känna sig lugna och trygga med miljön. (Stukat, 2005:40)

Från början var det tänkt att vi skulle intervjua tre personer var men av olika anledningar bl.a. sjukdom bland informanterna, blev det så att Susanne gjorde fyra intervjuer och Solveig gjorde två intervjuer. Det blev trots allt sex intervjuer sammanlagt som vi planerat innan.

De intervjufrågor som vi kom fram till grundade sig i vårt syfte och frågeställningar. Detta gjorde vi för att vi skulle kunna använda svaren i vårt resultat. Genom att ställa många liknande frågor ville vi få så uttömmande och djupa svar som möjligt.

Vi har använt oss av bandspelare vid intervjuerna för att underlätta vår bearbetning av resultatet och för att kunna lyssna och få en förståelse mer på djupet. Vi upplevde det som en fördel med ljudupptagning då vi inte behövde anteckna så mycket utan fullt koncentrera oss på frågor och svar. Vi upplevde aldrig att informanterna kände sig obekväma med att ha en bandspelare framför sig vid intervjutillfället. Varje intervju tog i genomsnitt ca 45 minuter att genomföra och samtliga informanter delgav sitt medgivande av intervjuerna.

6.7 Bearbetning av material

Efter intervjuerna satte vi oss ner för att så noggrant som möjligt lyssna av banden. Vi skrev ner ordagrant vad informanterna hade svarat på våra frågor. Därefter läste vi alla svar gemensamt för att sedan göra en första urgallring. Vi valde ut olika teman som vi kunde urskilja i vårt resultat, informanternas svar kunde vi omstrukturera och lägga under varje tema. Detta arbete gjorde vi för att vi lättare skulle kunna bearbeta och jämföra de olika svaren vi fick fram. Sedan hade vi således plockat ut olika citat utifrån informanternas svar, som vi senare kunde använda oss av i resultatet.

6.8 Reliabilitet, Validitet, Generaliserbarhet

Reliabiliteten (tillförlitlighet) i vår studie gör sig märkbar genom att informanterna svarat utförligt på de flesta frågorna. Några av informanterna hade inte läst frågorna innan intervjun och detta kan ha en betydelse på deras svar. Eftersom vi inte har någon större vana av att intervjua vuxna,

tror vi att det kan ha påverkan på resultatet negativt.

Validitet (giltighet) var att vi fullföljde den planering vi gjort på vårt arbete. Vi har valt förskollärare som vi inte hade någon relation till och vi tror därför att vi analyserade svaren så objektivt som möjligt.

Generaliserbarhet kan vi utgå ifrån att det gäller den grupp vi har intervjuat. Det vill säga att vår forskning och vårt resonemang kring ämnet är i första hand kopplat till förskollärare.

6.9 Etiska principer

Vi har upplyst informanterna muntligt om deras anonymitet i undersökningen, detta skedde redan då vi ringde dem. Vi klargjorde för pedagogerna att arbetet kommer att bli en offentlig handling, men att resultatdelen kommer att presenteras på ett sådant sätt så att ingen person kommer att kunna identifieras. Vi har också informerat om att vi har använt oss av bandspelare så att vi haft ett material där vi kunnat bearbeta resultatet så trovärdigt som möjligt. Detta material är enbart för att underlätta för vårt analysarbete och inte meningen att någon annan ska lyssna till. Ingen av de informanter som var tillfrågade tvekade att medverka då de ansåg att ämnet lek var intressant och spännande att undersöka.

7. Resultat

Vi har valt att analysera våra svar genom att dels dela in och svara på våra frågeställningar och dels delat in svaren i teman. Vår frågeställning med teman är: Vad är syftet med fri lek? Begreppet lek och fri lek/styrd lek. Vilken syn har pedagogen på den fria leken? Pedagogens roll i den fria leken och lekmiljöns betydelse. Hur förhåller det sig mellan teori och praktik? Verksamhetens koppling till forskning.

7.1 Vad är syftet med fri lek, enligt pedagoger?

7.1.1 Begreppet lek

Inom begreppet lek har vi valt att ta in vad lek är och vad den har för betydelse för informanterna.

Alla pedagoger anser att det är väldigt viktigt med leken. De ord som kännetecknar leken är; en magisk värld, lärande, upptäckarlust, glädje, fantasi och bearbetning. Leken har en stor betydelse för dem alla.

Det innebär att barnen får lov att upptäcka sin miljö och kunna få leka, får lov att vara barn. Inte behöva göra avbrott för olika saker utan att få leka färdigt, hela tiden, ja, få upptäcka allting... Det är det absolut viktigaste som finns. (Informant A)

Det är att släppa loss fantasin, ju mer man leker ju mer fantiserar man och får kanske nya tankar och barnens fantasi den styrs mycket av impulser./.../Det är väl också att skapa någonting av sina fantasier, man lever ut det man inte gör i det verkliga livet./.../Lek är ju också ett sätt att fly verkligheten, det gör ju även vi vuxna. (Informant B)

Jag tycker leken är som en magisk värld, där barnen bearbetar verkligheten. Där dom bearbetar sina känslor, upplevelser och det dom varit med om./.../ Man kan inte ge en definition på begreppet lek det är så brett. (Informant C)

Det är ju att lära sig för livet. Det är ju liksom livsviktigt att kunna leka, ge och ta kunna bearbeta känslor och det inbegriper ju allt i leken./.../ Det behövs inte mycket för att barn ska leka. Det är fantastiskt. (Informant F)

7.1.2 Fri lek/styrd lek

Här lyfter vi fram vad informanterna anser att fri och styrd lek är och vad barn lär sig genom leken.

Av deras svar kan vi sammanfatta fri lek i att då är det på barnens villkor, på deras initiativ och det är dom som bestämmer. När det gäller styrd lek är det oftast pedagogen som har planerat en aktivitet och har ett syfte med den. Någon av pedagogerna anser att styrd lek är att man inte vågar lita på barnen, dvs. att någon vuxen måste vara med och styra jämt.

Jag tycker att styrd lek är att man inte vågar lita på barnen. Att man måste känna att man måste som pedagog hela tiden finnas där och nästan visa detta att man inte vågar låta barnen ta det ansvaret, som det är i en fri lek. (Informant A)

Fri lek, det är när vi pedagoger inte går in och styr. (Informant B)

När det är fri lek är när barnen styr leken, när någon vuxen inte lägger sig i eller inte avbryter leken. Så länge det är på deras nivå oavsett om det är bra eller dåligt. Det kan tyda på det negativa, men oavsett om inte en vuxen avbryter leken då är det fri lek. (Informant D)

Styrd lek det kan vara att det är jag som introducerar och presenterar leken och är med i leken. Då är det mest jag som leder leken och det är på mina villkor. Jag kan ha något i baktanken, när jag leker just den leken. Jag kan ha något syfte med leken men då är det inte fri lek tycker jag. (Informant D)

Styrd lek är när vi vuxna kommer med förslag. Fri lek det är barnens eget initiativ, kanske att vi vuxna går in och hjälper till. (Informant E)

Fri lek betyder ju inte att man jippi nu leker dom så käckt så kan jag sitta så här (med armarna i kors) Det utvecklar ju ändå mer om man är med och stöttar dom. (Informant F)

Pedagogerna anser att barn lär sig väldigt mycket, framför allt det sociala samspelet, turordning, utforska sin omvärld, kommunikation och motorik. De anser också att alla barn har med sig olika erfarenheter, som de kan delge varandra i leken.

Det är att de ska få vara utforskande, små forskare, positiva, glada och trygga, tycka att det framför allt är roligt att vara här. Ja, det är ju för att de ska kunna förstå det här med turordning och samhörighet, fantasi framför allt då och ja det sociala samspelet. Du vågar komma in i leken, kanske ta på dig en annan roll, det är så mycket man utvecklar. (Informant A)

Barnen leker och lär, där de utforskar sin omvärld. Leker man tre fyra barn tillsammans, så har ju de med sig olika saker i bagaget och kan tillföra saker och ting till varandra. (Informant B)

Dom lär sig turtagning, hur dom ska vara mot varandra, sociala kompetensen, empati, samtalet, språket, öppenhet, alla får komma till tals. Alla får bestämma, dom lär sig genom leken matematik, delaktighet, jämställdhet men det måste ske med vår hjälp, en vuxens hjälp. (Informant C)

Barn lär sig att samspela med andra och de lär sig också kommunikation, sociala, turtagandet, grovmotoriken det finns mycket att säga. (Informant E)

7.2 Vilken syn har pedagogen på den fria leken?

7.2.1 Pedagogens roll i den fria leken

Det finns många olika sätt att vara med i den fria leken, det som våra informanter främst tagit upp är att man som pedagog observerar leken. Man går in och avbryter när leken går över styr. Det finns dom som är med i leken och ställer utmanande frågor så att leken kan fördjupas och gå ett steg vidare. De anser att det är viktigt att vara en förebild, att vara med och stötta och hjälpa de barn som inte kan lekkoderna: samförstånd, ömsesidighet och turtagande. En av informanterna ansåg att det var viktigt att kunna se leken och att på så vis vara tillåtande.

Här visar det sig väldigt tydligt att alla pedagoger anser att det är en svår balansgång mellan om man ska vara med i den fria leken eller inte. Barnen måste få lära sig att leka själva likväl som det är viktigt att en vuxen deltar ibland beroende på situationen.

Ja, för kan du inte gå in i ett barns lek så tror jag heller inte att man kan göra ett bra jobb. Man måste kunna ha den förmågan och den fantasin och tycka att det är roligt att leka. (Informant A)

Att man bjuder in varandra som personal, till lek, att man inte är rädd för att bjuda på sig själv. Man får ligga och löjla sig, har man skratten och det här, både personal emellan och med barnen, så känner ju barnen också att här är det roligt att leka. (Informant A)

Ja, kunde jag inte leka så skulle jag inte vara lämplig att jobba här. (Informant B)

Det är både bra och dåligt att gå in i den fria leken, man får ju avväga. För det är bra om barnen också så mycket som möjligt kan klara av sina egna konflikter själva och lära sig att, att föra en diskussion. ... Det är något man måste lära sig och ta tag i, redan när de är små. (Informant B)

Jag tycker det ska vara både och att vi ska gå in och leka men samtidigt ska dom ha möjlighet att leka själva. Man ska ha en balans, jag tycker inte att barn bara ska leka själva, men jag tycker inte att vi vuxna ska leka med dom hela tiden. Även om man inte leker med dom kan man vara där och observera, lyssna. Vad dom leker och hur dom leker. (Informant C)

Om jag har tid försöker jag vara med faktiskt och leker. Och låter den utvecklas vidare genom att utmana dom, eller uppmuntra dom eller försöker liksom öppna vägen till steget efter. Det kan hända att dom leker affär t.ex. Har du pengar? (frågar barnen) Det beror på ålder och barnen men då frågar jag efter ett kvitto. På det viset brukar jag liksom utveckla leken ett steg framåt. (Informant D)

Det finns ju faktiskt barn som inte förstår det här med leksignaler. De bara står och tittar på och undrar vad de andra barnen gör och då får man ju försöka att få med det barnet in. Då är det ju viktigt att man är med som vuxen också. Att vara som en förebild tycker jag att man kan vara då. (Informant E)

Lyssna in barnen, för Då upptäcker man mycket i leken om barnen, om leken och personligheten. Dom har så mycket idéer själva, men om vi vuxna hela tiden säger nej, nej det får du inte göra. Till slut vågar dom ju inte göra någonting, om man hela tiden säger nej. För ju mer man tillåter barn, blir de ju mer harmoniska, tycker jag. (Informant F)

7.2.2 Lekmiljöns betydelse

Samtliga informanter ansåg att lekmiljön hade stor betydelse för att stimulera barnens lek. Lekmiljön måste vara både tillgänglig, tillåtande och föränderlig utifrån barnens intresse.

Det är väldigt mycket fri lek ute och vi har en fantastiskt fin gård, som

stimulerar till lek, de har buskage där de kan gömma sig och de bygger kojor. /.../ Ja den har ju väldigt, väldigt, väldigt stor betydelse, för om det bara hade varit en grusgård här ute, hade det inte varit speciellt stimulerande. (Informant B)

Då måste man gå på barnens nivå och titta på vad dom leker i det här rummet. Leker dom det som rummet är avsett för, eller leker dom något annat. Ser man att de leker något annat som rummet inte är avsett för då kan man möblera om. Då kan man ta in det dom leker med och ständigt förändra och anpassa till deras nivå och deras intresse. (Informant C)

Vi kan styra den fria leken indirekt på grund av miljön. /.../ För vi kan hämta barnen hit t.ex. till det lilla rummet (personalrummet). Sen blir det fri lek och vi säger varsågod och lek, sen går vi här ifrån. För då har vi redan begränsat den fria leken. För vad är det barnen ska leka med just i det rummet? Vad miljön erbjuder barnen att leka här. När du kommer in här t.ex. är det den goa soffan. Då är det hopplek. Alltså erbjuder vi barnen att hoppa. (Informant D)

Den har ju jättestor betydelse. Det här med att erbjuda material i barnens höjd, att byta ut material. Att barnen kanske har idéer om material också, som de saknar och då tar man fram det och då utvecklar leken hela tiden. (Informant F)

7.3 Hur förhåller det sig mellan teori och praktik?

7.3.1 Verksamhetens koppling till forskning

Vi ville här se om pedagogerna diskuterar i arbetslaget om forskning kring lek, om deras syn förändrats genom åren och vad de har för uppfattning om ordet lekpedagogik.

Några informanter hade uppfattningen att de inte diskuterade i arbetslaget, de diskuterar, men inte så mycket om just leken. Många av dem har läst litteratur om ämnet, andra har haft pedagogiska samtal, med frågor kring leken. Det var flera av informanterna som insåg att de fick nya tankar och idéer genom ny kunskap om leken. Detta delade de gärna med sig till kollegor i arbetslaget under pedagogiska samtal.

Ja vi diskuterar mycket. Nu när den här har kommit, vi har läst den här, (Lekens roll i förskola och förskoleklass). Den har vi läst mycket och diskuterat runt. Ja man får alltid nya tankar om det vi gör och fundera över vad vi menar med det, är vi inne på rätt spår, eller behöver vi utvecklas eller så att man inte stannar. (Informant A)

Mm det gör vi faktiskt, för vi har pedagogiska samtal på våra APT (arbetsplatsträff). Nu var det förra Apt så hade vi just då, två frågeställningar, vad lek betyder för oss och hur tillåtande är vi, i leken? (Informant B)

Jag kan inte säga att vi diskuterar just teorier, men vi har börjat med jämställdhet och då diskuterar vi mycket vad pojkar och flickor leker med. (Informant C)

De flesta pedagogerna, alla utom en, anser att deras syn på leken har förändrats genom åren när de jämför med hur de tänkte före sin utbildning, eller sen tidigare år. Några har läst en kurs i

barns lek och fått nya tankar, eller fått bekräftelse på att det de tänkt innan ”är rätt”.

Min syn är fortfarande den samma, att leken är väldigt viktig. (Informant B)

Det var samlingen som var i fokus (under utbildningen) och så var det då mycket de här utvecklingsteorierna, som var väldigt viktiga, med Piaget och alla de där gubbarna, som man bara lägger åt sidan sen då. Så det var inte så mycket prat om leken. (Informant A)

Det som jag kommer ihåg sedan jag började arbeta på förskolan, just det att man avbröt leken så mycket mera förut. Idag tror jag att man ser att det är viktigt att man inte bryter lek på samma sett som man gjorde då. Nu tror jag att man bryter lek också, det måste man göra. Man måste vara medveten om att se på vad dom gör t.ex. när vi ska äta förbereder man barnen så att de kan avbryta det dom håller på med och det tycker jag är viktigt. (Informant E)

Min syn är väl att man kan se mycket mer, än vad man sett tidigare. Min syn är att jag ser mycket mer än vad jag tycker mig ha sett innan. Ju mer jag är med och lyssnar och ställer utmaningar. (Informant F)

Begreppet lekpedagogik var för några informanter svårt att förklara och en del hade inte hört ordet. De olika tankar som kom upp var: som hjälp och bearbetning vid traumatiska händelser, olika sätt att leka, att vara lekpedagog och att leken är i främsta rummet.

Lekpedagogik, det är när man sätter leken i främsta rummet, det är för mig lekpedagogik. En säker pedagog, en säker barnskötare, som vet vad du vill med leken. (Informant A)

Jag har hört att man använder det ordet om man får traumatiserade barn, då kan man använda sig av lekpedagogik. Att man hjälper dom i leken och bearbetar sina upplevelser och känslor. Det är inte bara barn som varit med om något traumatiskt. Utan vi använder lekpedagogik på avdelningen. När vissa barn behöver hjälp att sätta igång och leka, hur de ska leka/.../Vi jobbar också med matematik, jämställdhet och genuspedagogik. (Informant C)

Jag skulle tolka det som stöd i leken att ha ett syfte med leken. Det kan vara solidaritet som i sällskapsspelet eller turtagandet och då håller man sig stenhårt till den tanken. Det kan jag kalla för lekpedagogik. (Informant D)

Nej, det ordet har jag aldrig hört. (Informant F)

7.4 Sammanfattning av resultat

Vad är syftet med fri lek, enligt pedagoger?

Leken är oerhört viktig för alla pedagoger och de beskriver den i termer som en magisk värld, lärande, upptäckarlust, glädje, fantasi och bearbetning.

De anser att den fria leken oftast är fri från vuxna, när de inte går in och styr barnen. Den fria leken är på barnens villkor och initiativ till motsats till den styrda leken då det är pedagogerna som har bestämt aktivitet och har ett syfte med den.

Pedagogerna anser att barn lär sig oerhört mycket genom leken. Det är främst det sociala samspelet de tar upp men även kommunikation och motorik.

Vilken syn har pedagogen på den fria leken?

Det som våra informanter främst påpekade var att de observerade barnen i deras lek. Pedagogerna gick också in för att styra upp leken, samt att de hjälpte barnen i olika situationer för att leken ska kunna gå vidare. De anser också att det är viktigt att stötta och hjälpa barnen och att som vuxen vara en bra förebild. Resultatet visar att det kan vara en svår balansgång för pedagogerna att veta om de ska vara delaktiga i leken eller inte.

Samtliga informanter ansåg att lekmiljön hade stor betydelse och att den måste vara föränderlig utifrån barnens intresse.

Hur förhåller det sig mellan teori och praktik?

Några hade uppfattningen att de inte diskuterade teori och forskning kring leken så mycket. Medan de flesta av informanterna anser att de diskuterade ämnet lek i pedagogiska samtal.

De flesta av informanterna tycker att de har ändrat sin uppfattning om lekens betydelse och säger sig se mycket mera nu.

Begreppet lekpedagogik hade olika betydelse för informanterna. Några tolkade det som olika sätt att leka eller som hjälpmedel vid behov under traumatiska händelser.

8. Diskussion

Vi kommer att diskutera metoden och tillförlitligheten med intervjuerna. Utifrån litteraturen diskuterar vi resultatet av de sex intervjuer vi gjort. Vårt resultat har vi framställt i olika teman och utifrån våra frågeställningar.

8.1 Metoddiskussion

Vi ringde runt till fem slumpvis utvalda förskolor och frågade sex förskollärare om de kunde vara med på intervjuer. Vi valde förskollärare som vi inte hade någon relation till, på grund av att vi ville få en så objektiv syn på deras svar som möjligt. Vi valde att genomföra intervjuer för att kunna ställa följdfrågor och på så vis få djupa och utförliga svar. Enligt Stukát blir svaren mer utvecklade och fördjupade om intervjuaren använder sig av följdfrågor. (Stukát, 2005:39) Hade vi däremot valt enkäter hade inte den möjligheten funnits.

Vi anser att resultatet kan spegla en sann bild om hur några pedagogers syn på den fria leken kan se ut. Detta på grund av att informanterna fick välja var och när intervjun skulle ske. På så vis blev intervjutillfället mer avslappnat och för informanterna en trygg miljö.

I efterhand har vi funderat över om vi skulle ha haft färre frågor och att det då kanske hade blivit rakare svar. Vi valde ändå att ha fler och liknande frågor för att få relevanta och uttömmande svar. Detta ledde i sin tur till att några av pedagogernas svar blev lite av en balansgång. Å ena sidan bör barn leka själva... Å andra sidan bör pedagogen vara delaktig i leken... Detta får oss att tänka på att läraryrket är en svår balansgång och att man alltid måste göra snabba val utifrån den speciella situationen man befinner sig i. Vi anser att Kernell uttrycker detta på ett bra och tydligt sätt. ”Yrket kan alltså beskrivas som en balansakt. Bilden är en verksamhet placerad på en gungbräda där vi aldrig lyckas få båda sidorna att ta mark samtidigt.” (Kernell, 2002:23)

8.2 Resultatdiskussion

8.2.1 Vad är syftet med fri lek, enligt pedagoger?

8.2.1.1 Begreppet lek

Leka är något som alla har varit med om och har på så vis olika erfarenheter. Alla våra informanter hade sina egna förklaringar av lek, med vissa likheter, en av dem lyfte fram att det var svårt att definiera ordet för det är så brett. Det som kom fram i vår studie var bl.a. att leken är lära för livet, en magisk värld, att få upptäcka allting och att bearbeta verkligheten. Både Knutsdotter Olofsson (2003:21) och Öhman (1996:87) poängterar att lek är svårt att definiera, och att det beror på att vi alla uppfattar leken så olika, barn som är med i samma lek har olika uppfattningar om den leken. Detta är något som alla är överens om, vi måste alla få ha våra egna tankar om leken, men det är viktigt att ha några gemensamma begrepp om leken för att vi ska kunna leka tillsammans.

I läroplanen (Lpfö98) läser vi att...

”Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att utveckla och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter.” (s.27)

Vad vi kunde märka i vår undersökning var att samtliga informanterna ansåg att det var viktigt med lek, men att det också var svårt att precisera begreppet lek som står för så mycket. Att leken måste få ta stor plats i förskolan var också något som framhölls och att leken just var för barnens glädjetillfällen.

Några av informanterna lyfter fram betydelsen av att inte avbryta barns lek, de menar att det är viktigt att låta barnen leka utan avbrott. Enligt Pramling Samuelsson & Sheridan (1999:88) är det viktigt att barnen behöver tid på sig för att kunna gå in i olika roller. För att kunna föra leken framåt och för att leken ska få ett djup måste barnen få avsluta leken själva. Många pedagoger tänker på att inte avbryta barns lek för ofta. De låter barnen fortsätta leka och inbjuder barnen i leken att t.ex. gå på restaurang (äta mellanmål) istället för att de abrupt får avsluta leken, för nu är det mellanmål. Detta är något som våra informanter försöker göra, men som glöms av emellanåt och som heller inte är lätt att följa för alla dagens rutiner. Knutsdotter Olofsson (2003:116) säger att det oftast är så att det är de vuxna som stör och avbryter leken, genom vardagsrutiner och aktiviteter. Många av dagens forskare anser att barn ofta inte kommer in i den djupa leken. Barnen får inte den tid, plats, material och hjälp som behövs för att utveckla leken.

Fantasi är något som återkommer hela tiden i leken, ju mer man leker desto mer fantiserar man och får nya tankar. Flera av informanterna berättar om hur barnen får släppa loss sin fantasi och att de skapar och lever ut det man inte kan göra i verkliga livet. Vygotskij (1995:9) menar att barnet tolkar sina erfarenheter genom att berätta och dramatisera sina upplevelser på ett fantasirikt sätt. Det som utmärker fantasin är själva processen som hittas i leken.

Flera av informanterna menar att man genom leken bearbetar sina känslor, upplevelser och det som dom varit med om. Enligt Löfdahl använder barnen sina lekar för att bearbeta verkligheten. Det kan innebära att dom använder sig av olika roller för att möta livets olika frågor till exempel att få ett syskon, att födas eller bara att vara liten (Claesdotter, 2006:17). Knutsdotter Olofsson (2003:49) säger att lek är människans försök att förstå livet.

8.2.1.2 Fri lek/styrd lek

Den fria leken är något som har funnits länge, och den finns inplanerad i varje förskolas dag. Den finns med på varje schema för barnen och att leka fri lek gör de både ute och inne. Fantasins flödar och om barnen bara tillåts kan leken djupna och bli till en erfarenhet som gör att de lär sig mycket av livet. Bearbeta sina känslor, lära sig de sociala reglerna och att kommunicera är viktiga bitar för ett litet barn i förskolan.

Alla informanter ansåg att fri lek är när barnen leker på deras egna villkor och inte är styrd av någon vuxen. Öhman (1996:105) och Lillemyr (2002:46) menar att all lek är frivillig, både den fria och den styrda, barn visar tydligt om dom inte vill vara med och leka. Leken är frivillig sägs det men hur frivillig är den? Och vad gör vi med de barn som inte vill leka/kan leka? Våra informanter ansåg att deras roll i barns lek i stor utsträckning handlar om att hjälpa barn att leka eftersom det är i leken de lär sig och utvecklas.

En av informanterna menade på att om man har styrd lek, så är det för att man inte vågar lita på barnen. Detta svar väckte tankar hos oss: Är vi pedagoger rädda för att släppa taget i den fria leken, är det utanför våra ramar? Hinner vi inte ha någon fri lek idag? Blir det bara styrd lek

eftersom då vet vi vad barnen gör, för många barn, för få vuxna? Dessa funderingar kring synen på den fria leken tror vi finns på många förskolor. Enligt Lillemyr (2002:71) är det viktigt att man som pedagog har en pedagogisk grundsyn, att man är medveten om sin syn på barn och lärande. Även Öhman (1996:108) skriver att man som pedagog måste ha ett förhållningssätt till leken. Den fria leken får genom pedagogers olika/lika grundsyn olika status, dvs. hur man använder sig av den och hur mycket fri lek det är i förskolan. Ett exempel på att den fria leken inte har så stor plats i förskolan är Öhmans (1996:108) exempel med flickan som inte lekt på hela dagen. Mamman frågade flickan vad hon lekt under dagen och flickan såg helt förvånad ut, lekt det hade hon inte gjort, alla rutiner satte stopp för det enligt flickan.

En orsak till att man inte vågar släppa taget i den fria leken tror vi kan vara att man som pedagog vill att barnen ska få med sig så mycket som möjligt av erfarenheter och kunskap i förskolan. Vi är rädda att barnen ska gå miste om allt det viktiga så som att lära sig klippa med sax, lära sig sång och ramsor för att utveckla språket o.s.v. detta är sådant som de måste lära sig. Både de pedagoger vi intervjuat och vi själva anser att inom den fria lekens ramar lär sig barnet allt detta ändå.

Utifrån de svar vi har fått så är den fria leken fri från vuxnas inblandning, Alla informanter menar att det är viktigt att observera leken och ingripa när det behövs, både vid konflikter och bråk men även för att hjälpa till i leken, så leken kan fortgå och utvecklas.

En av informanterna lyfte fram att bara för att barnen leker så bra i ett rum ska man inte som pedagog bara sitta och ta det lugnt, med armarna i kors. Hon anser att man själv måste vara med och se barnens lek för det är då man ser och upptäcker allt barnen gör. Lillemyr (2002:41) anser att observera leken är det viktigaste redskapet för pedagoger. Knutsdotter Olofsson (2003:26) menar att det är viktigt att även vi pedagoger kan lekkoderna och att vi är med i barnens lek.

Den fria leken är fri så länge inte en vuxen avbryter och så länge leken är på barnens nivå. Enligt en av informanterna är det fri lek oavsett om det är en bra eller dålig lek. Det kan även tyda på det negativa och leken är fri så länge den inte blir avbruten. Hangaard Rasmusson (1992:13) menar att det kan anses som ”dålig lek” då leken blir högljudd och mer vild. Allt för ofta stoppas dessa mer vilda lekar innan de ens har börjat. Hangaard Rasmussen påstår att barnen lär känna sin omvärld genom sin kropp och att de utforskar genom leken vad som är fysiskt möjligt. Många barn älskar att springa omkring, hoppa och skrika eller ha fartfyllda lekar i en hissnande gungfärd. Vi anser att det måste finnas utrymme för barnen att pröva på och testa fysiskt med sin kropp. Enligt pedagogerna är det viktigt att få utrymme för den lek som kanske tar plats, men oftast brukar det lösas sig genom att vistas ute under förmiddagen. När barnen vistas ute får de vara mer högljudda och använda sin kropp motoriskt genom att t.ex. klättra i träd.

Utelekar är något som Löfdahl beskriver som en ren vinst för många pedagoger och att inneleken då blir mycket lugnare. Genom att låta barnen vistas ute i skog och mark, där motorik tränas, leder alltså till lugnare barn. I utelekar får också pedagogerna tillfälle att aktivt delta i både styrda och fria lekar, vilket också är ett önskemål eftersom inte den möjligheten finns inomhus. (Löfdahl, 2002:67) Flera av våra informanter anser att de vill vara med i uteleken mera och ser också möjligheterna att barnen får vistas ute för att träna motorik.

8.2.2 Vilken syn har pedagogen på den fria leken?

8.2.1.1 Pedagogens roll

Två av informanterna ansåg att det var viktigt att man själv måste kunna leka, den som inte kan leka passar inte för att jobba med barn. Det måste vara tillåtet bland sina kollegor att leka och löjla sig med barnen och med varandra. Knutsdotter Olofsson (2003:24) anser också att det är viktigt att man som pedagog vågar gå in i barnens lek, det räcker inte att bara ”spela” att man leker, man måste gå in i leken på riktigt. Vi tycker att det är intressant att alla informanter själva har lekt mycket när de var små och haft mycket fantasi. Detta tror vi spelar stor roll i hur de ser på barns lek och hur de själva agerar i barnens lek.

Flera av informanterna anser att som vuxen är det ofta en balansgång mellan om man ska vara med i leken eller inte. Att ge sig in i leken och vara med på barnens villkor blir inte vid så många tillfällen som de själva vill. Några anser dock att leken djupnar om en vuxen är med och utmanar barnen med frågor. Att utmana barnen med frågor är ett syfte i sig, som leder till kunskap i ett visst ämne. Eller bara genom att ha en dialog med barnen är ett sätt att lära sig språket.

En av informanterna tar upp om balansgången vad det gäller om man ska gå in och lösa barnens konflikter eller inte. Barnen måste själva lära sig att diskutera och att ta konflikter. Det är ju också svårt att som pedagog veta vad som har hänt om man själv inte varit med från början. Öhman (1996:136) anser att man ska gå in och avbryta lek som har gått över styr. Hon menar att det är svårt att veta när man ska gå in och på vilket sätt man ska göra det. Det beror till stor del på vilka barn som är med i konflikten och på hur man som pedagog ser på barnens signaler av att det är ”bråk” på gång.

Det var en av informanterna som anser att man måste ge barnen möjlighet att leka själva. Enligt Pape är det viktigt att låta barnen leka ifred, när de leker bra och koncentrerat. Pedagogerna måste avgöra vilken roll hon bör inta i förhållande till barnen i en viss situation. Är det barn som fungerar tillsammans eller är det barn som har mest negativa erfarenheter av samspel med andra barn, bör pedagogen skapa trygghet i gruppen. ”En del situationer påkallar att man aktivt går in och deltar i leken, andra situationer påkallar att man håller avstånd. Man bör kunna förvänta sig att vi som vuxna människor klarar att bedöma detta mot bakgrund av varje enskild situation.” (Pape, 2001:154)

Enligt Tullgren är det omöjligt för en vuxen att delta i leken på barnens nivå. Pedagogerna styr barnen in till det rätta, det den vuxne vill att barnen ska lära sig för tillfället. Hon säger vidare att den vuxne är fångad i en pedagogroll, som har andra syften med leken och har förutbestämda mål, som inte stämmer överens med barnens mål (Claesdotter, 2006:17). Är vi pedagoger fångade i en pedagogroll och har vi alltid ett syfte med leken? Enligt Knutsdotter Olofsson (1996:82) kan pedagoger ofta uppleva att det är svårt att delta i den fria leken, men hon säger också att man måste lära sig att följa barnen. Detta att följa barnen genom att hjälpa och stödja och låta dem genomföra sina egna tankar är inte alltid så lätt. Det är mycket lättare att följa sina egna planeringar. En av informanterna tog just upp detta dilemma att kunna lägga sin egen planering åt sidan. Till skillnad från Tullgren anser Knutsdotter Olofsson att vuxna kan vara med på barnens villkor och vara jämbördiga medspelare.

Det finns också de barn som inte förstår leksignaler och bara står och tittar på och undrar vad de andra barnen gör. Vid sådana tillfällen måste en vuxen gå in i leken och försöka få med barnet som står utanför. Flera av informanterna ansåg att det är viktigt att man som vuxen är en förebild för det utsatta barnet och de barn som inte kan leka. Enligt Pramling Samuelsson & Sheridan (1999:87) är det när pedagogen är aktiv i leken och kan då vara en förebild genom att visa hur man tar sig in och ut i olika situationer. Det är genom att få stöd och hjälp av en vuxen som leken kan gå vidare och utvecklas. Att barn leker är något som Tullgren (2004:62) observerar och det handlar om att pedagogen styr barnet från en inaktivitet till ett deltagande barn. Där pedagogerna uppmuntrar och hjälper barnen att engagera sig i leken.

Det kan vara olika orsaker till varför man styr barnen mot de goda lekarna. En anledning är att man inte vågar ge utrymme för de fridstörande lekarna som onda och vilda pirater. Därför går en pedagog in och styr upp leken så att den blir lagom lugn och då anses familjeleken var en sådan. Då leker barnen att de lagar mat och äter, vilket ofta är en bra och tillåtande lek. Enligt Tullgren (2004:112) handlar det om vad barn leker, där uppfostran för det framtida livet är viktigt och att passa in i samhället som en god och bra människa. Familjeleken var en typisk lek som även våra pedagoger deltog i tillsammans med barnen i dockvrån. Vi kunde tydligt se i vår studie att det var lugna lekar som informanterna föredrog. Det kunde vara att leka med lego eller spela sällskapsspel där bl.a. turtagandet tränas.

Alla informanter anser att det är viktigt att barnen lär sig det sociala samspelet och lär sig att kommunicera med varandra. Någon menade att barnen tränas på att visa empati och bearbeta känslor i leken. Enligt Tullgren (2004:113) är det genom pedagogens deltagande som barnen lär sig att kommunicera och det sociala samspelet inför framtidens samhälliga norm. Där sympati till andra människor är viktigt. Pedagogerna vägleder barnen från den störande och ”dåliga” leken, mot den goda och utvecklande leken, som både är lärande och ger social kompetens. Barnen förväntas leva upp till en viss norm som framträder i leken. Hur barn leker styrs in av en pedagog mot det som anses som normalt. Efter att vi läst Tullgren så har vi fått en annan bild av hur vi pedagoger styr barnen till den rätta normen. Vi tror att vi låter barnen leka fritt och är tillåtande, men i själva verket har vi ett syfte att göra barnen till goda människor. Vi anser dock att Tullgrens normer är för strikta och att pedagogen inte ges utrymme för att utgå från barnens intresse.

8.2.2.2 Lekmiljöns betydelse

En av informanterna menade att den fria leken styrs indirekt på grund av miljön. Vad det är barnen erbjuds i just det rummet är en begränsning i sig. Det finns en speciell innebörd om vad som förväntas av miljön på förskolan där barnen vistas. Enligt Pramling Samuelsson & Sheridan (1999:89) är det därför viktigt att påverka miljön på ett stimulerande och utmanande sätt. I den pedagogiska miljön som eftersträvas är det både den fysiska utformningen med material och det samspel som äger rum mellan vuxen och barn eller hos barnen med varandra.

Någon av informanterna menade att det är viktigt att servera material i barnens höjd, att byta ut material och att barnen kanske har idéer om detta. Rummet kan förändras utifrån barnens intresse och detta är ett arbete som hela tiden pågår. Om barnen leker något annat än vad rummet är avsett för, kan det ske en förändring utifrån barnens idéer. Flera av förskolorna som vi besökte hade

inspiration utifrån Reggio Emilia¹ och den speciella filosofin. Då är det just ett förändringsarbete som omskapas och det finns ett visst samspel mellan en synlig och en osynlig pedagogisk miljö. Där omskapandet av rummet sker utifrån barnens intresse och den synliga miljön är möblering, planlösning och material. Medan den osynliga miljön är det förhållningssätt den vuxne har till barn och varandra. (Lenz Taguchi, 2003:10) Ett sätt att omskapa miljön kan vara en förändring i dockvrån. Genom ett samspel med barnen och utifrån deras intresse kan detta leda till att alla kan leka på denna plats. Läroplanen för förskolan beskriver miljöns påverkan på barnen genom att den skall inspirera och ge möjligheter för varje barn att upptäcka världen.

Förskolans uppdrag kan man läsa i läroplan för förskolan (Lpfö98)
”Förskolan skall erbjuda barnen trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Den skall inspirera barnen att utforska omvärlden. I förskolan skall barnen möta vuxna som ser varje barns möjligheter och som engagerar sig i samspelet med både det enskilda barnet och barngruppen.” (s.27)

8.2.3 Hur förhåller det sig mellan teori och praktik?

8.2.3.1 Verksamhetens koppling till forskning

Vad vi först kunde märka hos informanterna, var att de inte längre lägger så stor vikt vid teori och forskning. De diskuterar runt det som sker på förskolan och de dagliga rutinerna. Det fanns ändå ett stort intresse för leken och dess betydelse. Informanternas användning av begrepp som lekpedagogik är kanske inte det vanligaste att diskutera. Vi är ändå klara över att samtliga informanter använder sig av leken som redskap i sin pedagogik. Det är ju faktiskt det som hela verksamheten går ut på att kunna hjälpa barnen på ett pedagogiskt sätt och att barnen utvecklas åt rätt håll. Genom att använda sig av leken som redskap för att nå de mål förskolan eftersträvar, har man kommit en bit på vägen.

Synen på barnen har förändrats genom tiderna och man har ett helt annat förhållningssätt till barn nu för tiden. Man skiljer inte på lek och lärande utan inser att barnen faktiskt lär sig genom leken på ett lustfyllt sätt. Barnet är också kompetent och inte ett tomt blad när det börjar förskolan. Vad barnet har med sig i bagaget kan se olika ut och påverkar den fortsatta utvecklingen hos barnet.

Utifrån den litteratur vi har studerat har vi kommit fram till att dagens forskare gemensamt står bakom att barn lär sig genom leken. Det behövs också en vuxen som stöd för att leken ska gå vidare och få ett djup. Det är också något som informanterna ställer sig bakom. Det kan vara situationer som att hjälpa barn som är utanför och att åter komma in i leken. Det kan också vara att lugna ner barn i en vild lek eller bara vara medupptäckare och utforska omvärlden.

Samtliga informanter tycker att det är en svår balansgång att veta när man ska gå in i leken. Genom lång erfarenhet kan man däremot överväga utifrån barnen när det är en situation då en vuxen behövs. Informanterna vet hur de ska gå in i leken, men det är ofta en tvekan om hur mycket som de ska vara delaktiga i leken.

Det saknas tid för att fördjupa sig i barnens lek, men pedagogerna finns där för att observera

---

¹ Reggio Emilia, pedagogiskt projekt vid de 35 kommunala daghemmen i staden Reggio nell'Emilia i Italien, startat 1963 av Loris Malaguzzi (1920-94). Projektets syfte är att utveckla barnens alla uttrycksmöjligheter för att bl.a. motverka effekterna av mediernas dominerande bildflöde. Man arbetar tematiskt och ofta med bildframställning.

barnen. När de observerar barnen får de också nytta av det i en senare dokumentation av barnens utveckling. Det fanns informanter som på avstånd tog sig tid att studera barnen och såg vad de gjorde, att det faktiskt var en lek och inte bara spring. Detta tycker vi är en härlig förståelse på barnens nivå och att pedagogen ser möjligheter och inte bara hinder.

Några av informanterna kunde inte riktigt ta ett ställningstagande om hur mycket de ville delta i leken. De var inte helt emot att delta, men följde inte en pedagogisk tanke att fördjupa sig och delta i barnens lek. Vi tror precis som Knutsdotter Olofsson (2003:116) att en anledning kan vara att pedagogerna känner att de inte gör någon nytta, då de sitter i dockvrån och får dåligt samvete för att de inte gör något annat. Det tar mycket längre tid för oss vuxna att förstå värdet i barns lek, det sitter i ryggraden att lek är ”bara lek”.

8.3 Slutord

Leken har alltid haft stor betydelse i förskolan, men att definiera ordet lek kan vara svårt. Alla har vi någon relation till lek och därför finns det olika betydelser för vad lek är. Den fria leken är den som ska utgå från barnens intresse och ge stimulans och utveckling. Leken har stor betydelse för barnens sociala utveckling där samspel med varandra hanteras. Det kreativa tänkandet utvecklas genom erfarenheter som i sin tur ger fantasi och skaparglädje. Genom att ge utrymme för ett aktivt barn och ha en tillåtande miljö får barnen lust att leka.

Rollen som pedagog i leken har sett olika ut under en längre tid. Det vi kunde märka var att pedagoger observerade barnen och gick in för att styra upp leken när den gick över styr. Att också aktivt medverka och stimulera leken för att den ska få ett djup och kunna gå vidare. Vi upplever att litteraturen är mer positiv till att vuxna är med i leken än vad informanterna själva uttryckte. Det kan vara att informanterna är rädda för att störa barnen, men vi upplevde det ändå som att det fanns en vilja att delta i leken.

Våra erfarenheter från VFU (Verksamhetsförlagd utbildning) och arbete är att barn blir väldigt överraskade när man frågar om en vuxen får vara med i leken. Några av informanterna påpekade att deras barn på förskolan inte var vana vid att en vuxen var delaktig i leken. För en del barn accepterar inte det och blir förvånade när en vuxen vill vara med.

Vi upplever ändå att många barn blir glada och gärna ser att en vuxen är med i leken. Det handlar många gånger om en vana där vuxna och barn har ett samspel som gör det möjligt för alla att mötas i leken. Vi vill lyfta betydelsen av en vuxens delaktighet och att vara medupptäckare i barnens fantasivärld.

8.4 Fortsatt forskning

Det finns naturligtvis mycket att forska kring detta ämne och nya tankar har kommit fram under studiernas gång. En sak vi tänkt på är att observera pedagogerna och se hur de arbetar i förhållande till den fria leken. Det skulle även vara intressant att observera och intervjua barn i förskolan och höra vad de tycker om vuxnas delaktighet i lek.

9. Referenslista

- Claesdotter, Annika (2006) *"Leken handlar om livet"* i *Lekens roll i förskola och förskoleklass*. Malmö: Lärarförbundet
- Claesdotter, Annika (2006) *"Vuxna styr barnens lek"* i *Lekens roll i förskola och förskoleklass*. Malmö: Lärarförbundet
- Doverberg, Elisabeth och Pramling Samuelsson, Ingrid (1999), *Förskolebarn i matematikens värld*. Stockholm: Liber
- Gilje, Nils och Grimmen, Harald (2004) *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos
- Hangaard Rasmussen, Torben (1992) *Den vilda leken*. Lund: Studentlitteratur
- Jerlang, Espen *"Jean Piagets teori om intelligensen"* i Jerlang red. (1999) *Utvecklingspsykologiska teorier*. Stockholm: Liber
- Jerlang, Espen och Ringsted, Suzanne *"Den kulturhistoriska skolan: Vygotskij, Leontjev, Elkonini"* i Jerlang red. (1999) *Utvecklingspsykologiska teorier*. Stockholm: Liber
- Jonasson, Ann J. och Ringsted, Suzanne *"Sigmund Freuds psykoanalytiska teori"* i Jerlang red. (1999) *Utvecklingspsykologiska teorier*. Stockholm: Liber
- Kernell, Lars-Åke, (2002) *Att finna balanser. En bok om undervisningsyrket*. Lund: Studentlitteratur
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta (1987) *Lek för livet. En litteraturgenomgång av forskning om förskolebarns lek*. Stockholm: HLS förlag
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta (1996) *De små mästarna - om den fria lekens pedagogik*. Stockholm: HLS förlag
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta (2003) *I lekens värld*. Stockholm: Liber
- Kursplan för LAU350 *Människan i världen III*
- Lenz Taguchi, Hillevi (2003) *Varför pedagogisk dokumentation? Om barnsyn, kunskapssyn och ett förändrat förhållningssätt till förskolans arbete*. Stockholm: HLS förlag
- Lillemyr, Ole Fredrik (2002) *Lek- upplevelse- lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Lillemyr, Ole Fredrik (1990) *Lek på allvar - Teorier om lek under förskoleåren*. Lund: Studentlitteratur

Lindqvist, Gunilla (2002) *Lek i skolan*. Lund: Studentlitteratur

Lindqvist, Gunilla (1989) *Från fakta till fantasi: om temaarbete utifrån skapande ämnen och lek*. Lund: Studentlitteratur

Lärarnas handbok: *Läroplan för förskolan* (Lpfö98) Stockholm: Lärarförbundet

Löfdahl, Annica (2002) *Förskolebarns lek - En arena för kulturellt och socialt meningsskapande*. Karlstad Universitet

Nationalencyklopedin (Ne on-line)
<http://www.ne.se>. (hämtad 070523)

Pape, Kari (2001) *Social kompetens i förskolan: att brygga broar mellan teori och praktik*. Stockholm: Liber

Patel, Runa & Davidson, Bo (2003) *Forskningsmetodikens grunder, Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur

Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (1999) *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur

Pramling Samuelsson, Ingrid & Asplund Carlsson, Maj (2003) *Det lekande lärande barnet: i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber

Stukát, Staffan (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Tullgren, Charlotte (2004) *Den välreglerade friheten: att konstruera det lekande barnet*. Malmö: Lärarutbildningen, Malmö högskola

Vallberg Roth, Ann-Christine (2002) *De yngre barnens läroplanshistoria*. Lund: Studentlitteratur

Vygotskij, Lev. (1995) *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos

Öhman, Margareta (1996) *Empati genom lek och språk*. Stockholm: Liber

Muntliga källor

Intervjuer med förskollärare i förskolan:

Informant A 2007-04-23
Informant B 2007-04-23
Informant C 2007-04-23
Informant D 2007-04-18
Informant E 2007-04-19
Informant F 2007-04-20

Bilaga 1

Intervjufrågor

Bakgrundsfrågor

Hur många år har du arbetat inom barnomsorgen?

Vilket år blev du färdig med din utbildning?

Vilken åldersgrupp arbetar du i nu?

1 Vad innebär begreppet lek för dig?

1a Vad tänker du på när du hör ordet lek?

2 Vad har leken för betydelse för dig?

2a Lekte du själv mycket i din barndom, i så fall vad?

3 Vad är fri lek?

3a Vad är skillnaden mellan fri lek och styrd lek?

4 Var brukar barnen leka den fria leken?

4a Är de inne eller ute?

4b Vad har miljön för betydelse för den fria leken?

5 Vad innebär begreppet lekpedagogik för dig?

5a Har du hört det ordet och i så fall i vilket sammanhang?

6 Går du in i den fria leken?

6a Hur gör du då?

6b På vilket sätt deltar du?

Ett ex. Brukar ni leka när ni bygger koja och gör sandkakor?

7 Vilken roll har du när du går in i den fria leken?

7a Leker du med barnen och är delaktig i barnens fantasilek eller hjälper du till med lekmiljön?

7b Vad är det som kan hindra dig att inte vara delaktig i barnens lek?

8 Diskuterar ni i arbetslaget teorier och forskning kring barns fria lek?

8a Hur påverkar det i så fall ert arbete med barngruppen?

9 Har din syn på den fria leken förändrats genom åren?

9a På vilket sätt har din syn förändrats?

9b Hur såg det ut (hur tänkte du) när du gick ut din utbildning?

10 Vad tycker ni i arbetslaget (du) är syftet med fri lek?

10a Varför har man fri lek?

10b Vilka mål har ni med fri lek?

11 Vad tror du att barn lär sig genom den fria leken?

11a Ge gärna ett exempel.